

CRNA GORA I NATO

Ilija Despotović

Montenegro has received a message from the NATO summit in Chicago which encourages its process of integration into the North Atlantic alliance with the flattering marks of the results accomplished so far on that path. In the next meeting of the same level, Montenegro is expected to get the formal invitation to join the Euro-Atlantic alliance. This text deals with the political, social, military and psychological aspects of the relations of the NATO and Montenegro.

Crna Gora je sa samita NATO-a u Čikagu dobila poruku koja je ohrabruje da nastavi proces integracije u Sjeverno-atlantski savez, uz laskave ocjene o do sada postignutim rezultatima na tom putu. Na sljedećem skupu tog nivoa, kako se očekuje, Crna Gora će dobiti poziv da se i formalno priključi evro-atlantskoj alijansi. Već sada, Crna Gora ima za neposredne susjede tri zemlje-članice NATO-a. Tada će biti „popunjena“ sadašnja praznina na istočno-jadranskoj obali mediteranskog krila NATO-a, jer su Hrvatska i Albanija već članice. Visoki zvaničnici Alijanse i diplomate zapadnih zemalja odavno ističu da će Crna Gora biti prva država čiji će predstavnik šesti za sto NATO-a. Navode da je Podgorica ostvarila krupne uspjehe u profilisanju sistema odbrane, primjerenog potrebama članstva u NATO-u.

Crnogorci su, reklo bi se, u ovom smislu pokazali neku vrstu atipičnosti u odnosu na sopstveni mentalitet i karakter. Mnogo su više radili, nego pričali. Čvrstinu NATO opredjeljenja su dokazali reformama, bolje rečeno, izgradnjom novog sistema odbrane, obimom i kvalitetom profesionalne edukacije svoje vojske, saradnjom na odbrambenom planu sa zemljama regiona, primjenom NATO standarda u obuci i opremanju Vojske, a posebno učešćem u međunarodnim mirovnim misijama, naročito u Avganistanu.

Crna Gora i NATO, dakle, nalaze se u procesu međusobnog približavanja, geografskog i političkog. Do toga su došli obostranom transformacijom. NATO od tipično vojnog saveza, stvorenog na ideološko-političkoj osnovi odbrane Zapada od komunističkog Istoka, odnosno, od Sovjetskog Saveza, do vojno-političke zajednice država i naroda, a Crna Gora je prešla put od federalne jedinice bivše SFRJ do suverene države. NATO je stigao do naših državnih granica, ili Crna Gora je pred vratima NATO-a. Objektivno, kao rezultat statusne promjene jednog i drugog, Crna Gora i NATO su se „sreli“ u novom istorijskom ambijentu regiona, Evrope, ali i u globalnim razmjerama.

U ovom prilogu biće riječi o karakteru i ulozi NATO-a, o njegovoj transformaciji, unutrašnjoj institucionalnoj organizaciji, o strategiji za 21. vijek, nekim NATO standardima, određenim pojmovima, zatim, o procesu priprema Crne Gore za članstvo u Alijansi, s akcentom na razloge pristupanja NATO-u, kao i o oponentskim tvrdnjama u vezi sa time. Usput ćemo se osvrnuti i na neka posebna pitanja, kao, recimo, učešće Crne Gore u međunarodnim mirovnim misijama.

Prije prelaska na glavna tematska područja, valja dati nekoliko napomena u vezi sa istorijskim promjenama u karakteru samog savezništva među državama. Osnovni razlog međudržavnih saveza oduvijek je bila njihova bezbjednost. Opšti razvoj ljudskog roda, tehnička i tehnološka modernizacija, svakako i u

oblasti naoružanja i vojne opreme, objektivno, utiču na promjene u bezbjednosnom ambijentu, kako država i nacionalnih društava pojedinačno, tako i na globalnom planu. Pojam državne bezbjednosti danas je bitno drugačiji nego u ranijim historijskim epohama čovječanstva, čak, i u odnosu na razdoblje nakon dva svjetska rata. Državna bezbjednost nije više usko vezana za bezbjednost njenih granica, niti za klasičnu povredu njenog teritorijalnog integriteta. Samim tim, i priroda savezništva se mijenja.

Pojam „neprijatelja“ države danas dobija potpuno novi sadržaj. Državama više ne prijete samo susjedne države. I prijetnje više nijesu samo klasične, vojnog karaktera. Neprijatelj više nije samo onaj koji u vojnom poretku kreće na državnu teritoriju. Neprijatelj se više ne čeka samo na državnoj granici, ili se uopšte tu ne čeka. I nije samo u neposrednom susjedstvu. On može biti, a realne prilike pokazuju da tako i jeste, daleko od naših granica, a da ugrožava i našu bezbjednost. Bezbjednosni izazovi za sve savremene države, a osobito male, sve su više realnost čitavog spektra okolnosti i faktora, počev od prirodnih i tehničko-tehnoloških katastrofa do terorizma. Današnji „neprijatelj“ ne poznaje granice. Ni klimatske promjene, ni terorizam, ni nuklerane havarije, ni droga, recimo, nijesu više ograničeni na nacionalno-državne okvire. Sve što se u tom smislu desi, bilo će na svijetu, može, zavisno od razmjere, da ugrozi bilo koju zemlju. Černobilj i Fukušima su radijacijom „zarazili“ veći dio svijeta, cunami je opustošio više zemalja, ostavljajući posljedice i po svjetsku ekonomiju, gasovi nakon vulkanskih erupcija na Islandu prizemljili su, u jednom momentu, avijaciju na svim aerodromima Evrope. Geografska udaljenost od takvih katastrofa i pojava ne znači mnogo. Sniježno nevrijeme, kakvo je Crnu Goru pogodilo u februaru ove godine, u našim uslovima, pokazalo se gotovo kao bezbjednosni izazov za stanovništvo, u čijem nam je savladavanju bila potrebna pomoć partnerskih zemalja.

Za razliku od prošlosti, kada su države sklapale, uglavnom, dvostrane saveze ili sa nekoliko geografski bližih susjeda, danas imamo potrebu i tendenciju globalne kolektivizacije odbrambenih napora i nacionalnih resursa, kao odgovor na bezbjednosne izazove.

NATO je danas jedina, najbolja, najmoćnija bezbjednosno-odbrambena organizacija i asocijacija u svijetu. Jedina sa kapacitetima za kolektivnu odbranu od svih izazova. Istorija do sada nije poznavala tako široku, moćnu bezbjednosno-odbrambenu zajednicu država i naroda. Druga slična organizacija ne postoji. A budući da su bezbjednosni izazovi danas sve više globalni, onda je logičan zaključak da ni borba s tim opasnostima nije moguća bez isto tako globalne organizacije i zajednice. Tu je osnovni argument – zašto je članstvo u NATO cjelishodno, čak, nužno. Ali, o tome kasnije.

Početak u Vašingtonu

Prije toga, radi potpunijeg sagledavanja uloge te organizacije potrebno je napraviti istorijsko zaleđe, podsjetiti na njeno osnivanje, principe osnivačkog akta, na razvoj i evoluciju njene strateške doktrine. Takođe, da bi se bolje razumjelo funkcionisanje NATO-a, treba ukazati i na institucionalnu infrastrukturu te organizacije, na organe i razne forme odlučivanja i djelovanja.

NATO – Sjeverno-atlantska ugovorna organizacija (North Atlantic Treaty Organization) formiran je 4. aprila 1949. godine, u Vašingtonu, kao savez zemalja zapadne Evrope, Sjedinjenih Američkih Država i Kanade, s ciljem njihove odbrane od tada moćnog komunističkog Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR). Cilj osnivanja, dakle, prvenstveno, bio je vojno-bezbjednosne prirode. Ali pošto je tadašnja Evropa bila podijeljena i ideološko-politički, sa komunističkim Istokom i kapitalističkim Zapadom, NATO-u je povjeren još jedan zadatak – odbrana zajedničkih vrijednosti zapadnih zemalja. U tom smislu, NATO bi se mogao okarakterisati kao vojno-politička organizacija ili zajednica

zapadnih zemalja i reprezentativnih kapitalističkih društava. Osnivanje NATO-a, prema tome, bilo je početak globalne institucionalizacije ideološko-političke bipolarnosti tadašnjeg svijeta, jer su kasnije i socijalističke zemlje, na čelu sa SSSR-om, osnovale svoju vojnu organizaciju, poznatu pod nazivom Varšavski pakt. Mnogo kasnije, 1961. godine, veći broj zemalja Azije, Afrike, Latinske Amerike i Jugoslavija iz Evrope, osnovale su Pokret neangažovanih, kasnije preimenovan u Pokret nesvrstanih. To nije bio model organizovanja NATO-a i Varšavskog pakta, već, kao što sam naziv govori, politički odgovor na ideološku i vojnu podjelu Zapadne Evrope, SAD i Kanade, s jedne, i Sovjetskog Saveza i istočno-evropskih socijalističkih zemalja, s druge strane.

Brojčano, NATO je uvećavan u šest ciklusa. Osnivači su 12 zemalja, a prvo proširenje dogodilo se 1952. godine, kada su se Savezu pridružile Grčka i Turska. Njemačka je u NATO ušla 1955. godine, a Španija 1982. Onda se na nove članice čekalo sve do 1999. godine, kada su u NATO ušle Češka, Mađarska i Poljska. Novo proširenje uslijedilo je 2004. godine, članstvom Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Rumunije, Slovačke i Slovenije. U aprilu 2009. godine, na 60. godišnjicu osnivanja, NATO-u su pristupile Hrvatska i Albanija. Sada NATO ima 28 članica. U skladu sa osnivačkim opredjeljenjem da je uvijek otvoren za nove članice, NATO će se i dalje proširivati. Crna Gora upravo čeka na formalizaciju njenog članstva i sami zvaničnici NATO su više puta izjavili da će to biti prva nova članica Alijanse.

Kooperativna bezbjednost i kolektivna odbrana

Glavni, osnivački, akt NATO-a je Vašingtonski sporazum, kojim su definisani osnovni ciljevi Alijanse i principi unutrašnjih odnosa. Ukratko, članice-osnivači, obavezali su se na zajedničku odbranu članica od agresije bilo koje zemlje, što se kolokvijalno označava kao kolektivna odbrana. Tu obavezu sadrži član 5 Vašingtonskog sporazuma, koji kaže da su potpisnice

saglasne da će oružani napad na jednu ili više njih, u Evropi i u Sjevernoj Americi, smatrati napadom na sve. Doktrinarno, takav sporazum je zasnovan na shvatanju bezbjednosti, ne kao nacionalne kategorije, već kao vrijednosti koja izvire iz šireg konteksta. Bezbjednost svake pojedinačne zemlje, članice NATO-a, zavisi od ukupne bezbjednosti svih njih. A bezbjednost se ne poima samo u vojnom smislu, nego i kao ekonomski, politički, demokratski aspekt stabilnosti svake članice Alijanse. Bezbjednost je, dakle, u paketu, uvezana. Sigurnost svake zemlje zavisi od svih drugih, a sigurnost čitavog saveza uslovljena je bezbjednošću svake pojedinačne zemlje. To je ono što se zove kooperativna bezbjednost. Svaka zemlja članica NATO-a, treba da radi na opštem jačanju sopstvene bezbjednosti, da bi cio Savez bio bezbjedniji. A to može postići ne samo vojnim jačanjem, nego i razvojem svoje ekonomije i unapređenjem demokratije i vladavine prava u sopstvenom državno-nacionalnom okviru. Naravno, podrazumijeva se da se to postiže na istim principima, poštujući iste vrijednosti i međusobnom saradnjom. U tome i jeste politička osnova veze između članstva u NATO- u i Evropskoj uniji, što se često ne razumije, pa imamo stav – da treba ući u EU, ali ne i u NATO. Kooperativna bezbjednost, svakako, podrazumijeva i obavezu da sve zemlje-članice, bez obzira na svoju veličinu, vojnu i ekonomsku snagu, treba da učestvuju u mirovnim misijama u svijetu, da doprinose miru u svijetu, bilo njegovim postizanjem, kada je ugrožen, i očuvanjem, kada se uspostavi.

Strateška dokumenta NATO-a

Osnivački akt NATO-a, takođe, naglašava da se temelji na Povelji Ujedinjenih nacija i da se odluke u NATO-u donose konsenzusom svih članica. Vašingtonski sporazum je i danas na snazi. To je i dalje glavni okvir za politiku proširenja i djelovanje NATO-a. Dok su članice NATO-a bile samo zemlje

osnivači, Vašingtonski sporazum je bio i okvir za partnerske odnose na polju bezbjednosti između evropskih članica Alijanse i SAD i Kanade. Novi strateški dokument, nakon Vašingtonskog sporazuma, NATO je usvojio 1999. godine, pod nazivom Strateški koncept. Evropa je doživjela radikalne političke promjene. Srušen je Berlinski zid, kao simbol blokovski podijeljene Evrope. Komunistički sistem u SSSR i u zemljama istočne i centralne Evrope je institucionalno demonstriran i doživio je ideološki fijasko. Raspadom bipolarnog svijeta, reklo bi se, globalno su popustile „stege“, a čovječanstvo se suočilo i sa novim bezbjednosnim izazovima – terorizmom, organizovanim kriminalom i širenjem oružja za masovno uništenje. NATO se morao prilagoditi takvim promjenama i tako je nastao Strateški koncept. Arsenal dokumenata, akata, u kojima su izražena transformaciona opredjeljenja NATO-a, sadrži, takođe, program pod imenom Partnerstvo za mir (PZM), prihvaćen 1994. godine, zatim, Osnivački akt o partnerstvu između NATO-a i Rusije, donesen u maju 1997. godine i Zajedničku deklaraciju, iz decembra 2002. godine, o strateškom partnerstvu NATO-a i Evropske unije. Ovaj dokument je osnažen dogovorom, poznatim kao „Berlin plus“, o saradnji NATO-a i EU u rukovođenju kriznim situacijama, o korišćenju NATO-a vojnih efektivna u operacijama pod vodstvom EU. Dokumentacionoj zbirci NATO-a pripada i čitav niz raznih inicijativa, kao, recimo, Akcioni plan za partnerstvo (MAP, donešen 1999. godine, Akcioni plan NATO-a i Ukrajine, pokrenut 1997. godine, Mediteranski dijalog – politički dijalog sa šest zemalja južnog Mediterana (Egipat, Izrael, Jordan, Mauritanija, Maroko i Tunis) i Program saradnje naučnika u zemljama-članicama NATO-a. Jedan od konkretnih dokumenata je Individualni partnerski program (IPP).

Korisno je ovde učiniti određena, kratka, objašnjenja nekih od tih dokumenata.

Strateški koncept je izjava o ciljevima NATO-a, sa smjernicama o političkim i vojnim sredstvima za njihovo postizanje. Dokument daje veoma široku dimenziju bezbjednosti, njen politički, ekonomski i društveni aspekt, sve do dimenzije očuvanja čovjekove okoline. Suštinski, evropska bezbjednost se poima kao partnerstvo i saradnja sa širim evroatlantskim područjem, posebno sa bivšim suparnicima. Strateški koncept je nakon terorističkog napada na SAD, 11. septembra 2001. godine, uključio i bolju razmjenu obavještajnih podataka o terorističkim prijetnjama i jačanje saradnje i partnerstva izvan NATO-a.

Partnerstvo za mir je kapitalni program bilateralne saradnje između NATO-a i pojedinih zemalja. Pokrenut je 1994. go-dine, uz poziv zemljama da mu se pridruže, na što je pozitivno odgovorilo 30 država. Okvirni sporazum PZM, kao formalni akt tog projekta, predviđa specifične aktivnosti za svaku – – zemlju partnera i sadrži obavezu saveznika da se posavjetuju sa bilo kojom zemljom - partnerom, koja se suoči sa direktnom prijetnjom po njen teritorijalni integritet, političku nezavisnost i bezbjednost. Zemlje-partneri su i same preuzele obaveze, recimo, u očuvanju i razvijanju demokratskog društva, transparentnosti u planiranju nacionalne odbrane i uspostavljanju demokratske kontrole oružanih snaga.

Osnivački akt o partnerstvu između NATO-a i Rusije stvorio je mogućnost institucionalizovanja političkog dijaloga između Alijanse i te velike zemlje, s ciljem jačanja međusobnog povjerenja. Rusija je, što je malo poznato, još 1966. godine počela saradnju sa NATO-om, na planu zajedničkih akcija protiv prirodnih katastrofa. Saradnja sa Rusijom u početku je bila više u formi konsultacija, a kasnije, nakon 11. septembra 2001. godine, podignuta je na viši nivo. Borba protiv terorizma i novih bezbjednosnih prijetnji su ključne oblasti saradnje, a ona je nastavljena i u domenu sprečavanja širenja nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja. Rusija je 1998. godine pri

NATO-u ustanovila svoju misiju, sa stalnim predstavnikom, a NATO je u Moskvi otvorio Informativnu kancelariju, kao i Vojnu misiju za vezu.

Zajednička deklaracija o partnerstvu NATO-a i EU, usvojena je na osnovu uvjerenja da Evropska unija želi da ojača samostalnost u oblasti bezbjednosti. Na početku 21. vijeka EU je usvojila Evropsku bezbjednosnu i odbrambenu politiku. Evropski lideri su istakli da je Evropa pod uticajem „pojasa nestabilnosti“ - od Kavkaza, istočne Evrope, zapadnog Balkana, Bliskog istoka i sjeverne Afrike. Čarls Grant, direktor Centra za evropsku reformu i autor knjige „Da li je Evropa osuđena kao sila“, kako su prenijeli neki mediji, piše da Evropa više raspolaže „mekom silom“ – sopstvenim prosperitetom, multinacionalnim institucijama i drugim vrijednostima, ali da nema „tvrdu silu“ – sopstvene vojne efektivne, takozvane jedinice za brzo reagovanje, koje bi se mogle rasporediti u kriznim zonama, potencijalno opasnim po Evropu. Tako je nastao aranžman o saradnji sa NATO-om, u situacijama kada Evropska unija predvodi operacije protiv kriza, a u kojima Alijansa ne bi u cjelosti bila angažovana. Cilj pomenute NATO-EU saradnje je i izbjegavanje paralelizma u suočavanju sa kriznim situacijama. Ovde nije riječ o tome da EU zamijeni NATO, koji i dalje ostaje stub evroatlantske bezbjednosti, nego da se proširi spektar mogućnosti u suočavanju sa konfliktnim prilikama.

Akcioni plan za partenrstvo predstavlja program za potencijalne kandidate za članstvo u NATO-u. Taj program je usmjeren tako da pomogne zemljama koje teže članstvu u njihovim pripremama za NATO. Od zemalja, potencijalnih članica, traži se izgradnja demokratskog poretka, tržišne privrede, unapređenje sloboda i ljudskih prava etničkih manjina i manjinskih zajednica po drugim osnovima, izgradnja sistema civilne kontrole oružanih snaga, usvajanje standarda koji važe u NATO i spremnost da se Alijansi pruži vojni doprinos. Naravno, MAP podrazumijeva i

pružanje ekspertske pomoći NATO-a. Kroz takozvani Proces planiranja i revizije prati se napredak procesa prilagođavanja zemalja-potencijalnih članica ka NATO članstvu. Svaka zemlja-učesnica MAP-a, sama bira elemente iz MAP-a koji najbolje odgovaraju njenim mogućnostima i potrebama.

Akcioni plan NATO i Ukrajine, ustanovljen 1997. godine, je glavni temelj odnosa između Alijanse i bivše republike SSSR. Definiše ciljeve Ukrajine, na putu ka punoj integraciji u NATO, usmjerava reforme u toj zemlji i pomaže joj da izgradi manje, modernije, efikasnije oružane snage koje mogu doprinijeti evropskoj stabilnosti i bezbjednosti. Ukrajina, takođe, kao i Rusija, ima svoju misiju pri NATO-u, a NATO – Biro za vezu u Kijevu. Ukrajina je odobrila prelet aviona NATO-a kroz njen vazdušni prostor, u okviru ISAF misije u Avganistanu.

Mediterranski dijalog pokrenut je 1995. godine, sa već pomenutih šest zemalja, kojima se 2000. godine pridružio i Alžir. Taj projekat predstavlja sastavni dio doktrinarnog shvatanja kooperativnosti bezbjednosti. Cilj je da se doprinese bezbjednosti sjeverne Afrike, ali i same Evrope, kao i da se u tom regionu promijeni slika o NATO-u. Politički dijalog obuhvata redovne bilateralne konsultacije na nivou ambasadora, a obuhvata diskusiju o širokoj lepezi pitanja, važnih za bezbjednost Mediterana. Na osnovu Mediteranskog dijaloga, neke zemlje su učesnici mirovnih misija na Balkanu, u Bosni i na Kosovu.

Individualni partnerski programi su posebni programi saradnje NATO-a sa pojedinačnim zemljama-partnerima. To je saradnja, posebno usredsređena na poslove u oblasti odbrane. Ostvaruje se kroz dvogodišnje praktične programe, sa lepezom od preko 20 oblasti, koje se kreću od politike odbrane i njenog planiranja, vojno-civilnih odnosa, edukacije i obuke, do vazdušne odbrane, rukovođenja krizom i planiranja vanrednih situacija. Krajnji cilj IPP je reforma i modernizacija sistema bezbjednosti i odbrane zemalja-partnera.

NATO naučni program postoji, praktično, još od samog osnivanja Alijanse. Promoviše saradnju naučnika zemalja-članica, a od 90-tih godina otvoren je i za saradnju sa naučnicima iz zemalja koje ne pripadaju NATO-u. Program služi podsticanju istraživanja, ne samo u domenu bezbjednosti, već i na širem planu. NATO nudi dotacije zemljama - partnerima, radi jačeg uticaja nauke u rješavanju raznih problema. Sa Rusijom, recimo, postoji posebni program naučne i tehnološke saradnje, na primjer, u predviđanju i prevenciji prirodnih i industrijskih katastrofa.

Institucionalna infrastruktura NATO-a

NATO kao evro-atlantska organizacija, sa velikim brojem zadataka i aktera, „igrača“, svakako, raspolaže i veoma razudnom institucionalnom infrastrukturom, često sa dugim, pa i konfuznim, nazivima. Generalno, institucije, organe, „radna tijela“ NATO-a možemo podijeliti na vojno-komandnu i civilnu strukturu. Nekad se čini da se ti sektori, pa i same institucije preklapaju, pa nije lako razlučiti koja se čime bavi. Ovde ćemo pokušati da pojasnimo razlike među tim segmentima i institucijama.

Glavne institucije za definisanje politike i donošenje odluka u NATO-u su Sjeverno-atlantski savjet (NAC), Odbor za odbrambeno planiranje (DPC) i Grupa za nuklearno planiranje (NPG). One čine takozvanu civilnu strukturu Alijanse. Sve zemlje-članice imaju stalne predstavnike u NAC-u koji se sastaje najmanje jednom nedeljno. Savjet se može sastajati i na višim nivoima - ministri spoljnih poslova, ministri odbrane, premijeri i šefovi država. Ovlašćenja Savjeta potiču direktno iz Vašingtonskog sporazuma i na osnovu toga on može formirati razna tijela koja su njemu potčinjena. Kada se Savjet sastaje na nivou ambasadora ili stalnih predstavnika, obično se naziva Stalni savjet. Sjednice vodi Generalni sekretar NATO-a. Na savjetu se razmatraju svi aspekti djelovanja NATO-a – Odbor za planiranje odbrane, sam

naziv kaže, bavi se planiranjem kolektivne odbrane, a Grupa za nuklearno planiranje se bavi nuklearnom politikom Alijanse. O specijalizovanim aspektima politike brinu mnogi komiteti i odbori. Postoje, na primjer, Komitet za politiku, Komitet za preispitivanje pitanja odbrane, Ekonomski komitet, odbori za budžet, nauku, za javnu diplomatiju itd. Institucionalnoj civilnoj strukturi NATO-a, naravno, pripadaju i razne forme konsultacija i odlučivanja koje se tiču mirovnih misija, programa Partnerstvo za mir, kao i forumi za komunikaciju sa partnerskim zemljama, recimo, Evro-atlantski partnerski savjet, Savjet NATO – Rusija, Komisija NATO – Ukrajina, Grupa za mediteranski dijalog. Civilnoj strukturi, po karakteru njene uloge, pripada, indirektno, i Parlamentarna skupština NATO, interparlamentarni forum zemalja-članica Alijanse koji okuplja zakonodavce, radi debate o pitanjima od zajedničkog interesa. Kroz taj forum jača se podrška nacionalnih parlamenata ciljevima NATO-a. Postoji i Evro-atlantski partnerski savjet koji okuplja članice NATO-a i partnerske zemlje. To je forum za redovni dijalog i konsultacije o političkim i bezbjednosnim temama, a predstavlja politički okvir za bilateralne odnose NATO-a i zemalja - članica programa Partnerstvo za mir.

Vojnu strukturu NATO-a čine, uglavnom, Vojni komitet i Saveznička operativna komanda. Vojni komitet je najviši vojni autoritet u Alijansi i on radi pod nadzorom Sjeverno-atlantskog savjeta. Zemlje članice su u Vojnom komitetu zastupljene vojnim predstavnicima. Najviši nivo Vojnog komiteta je sastanak načelnika generalštabova. Na čelu Savezničke operativne komande je Vrhovni saveznički vojni komandant za Evropu (SACEUR). Vrhovni štab Savezničke operativne komande za Evropu (SHAPE) je u Monsu kod Brisela. Mons je, dakle, vojno, a Brisel političko sjedište Alijanse. Saveznička operativna komanda ima dvije komande združenih snaga, a jedna od njih je Komanda združenih snaga u Napulju. Postoji i Saveznička

komanda za transformaciju (ACT), sa brigom o stalnoj transformaciji NATO-a. Njeno sjedište je u SAD, u Virdžiniji, u gradu Norfolku.

Generalni sekretar NATO-a predsjedava Sjevernoatlantskim savjetom, Odborom za planiranje odbrane i Grupom za nuklearno planiranje, Evroatlantskim partnerskim savjetom, Savjetom NATO – Rusija, Komisijom NATO – Ukrajina i Grupom za mediteranski dijalog. Takođe, on predstavlja Alijansu i njen je glavni glasnogovornik. Generalni sekretar se nalazi na čelu međunarodnog osoblja u NATO-u. Generalni sekretar se bira na period od četiri godine.

Iz pojmovnika NATO-a

NATO snage – postoje uslovno. NATO nema stajaću vojsku, svoju posebnu vojsku. NATO SNAGE obuhvataju onaj dio oružanih snaga zemalja-članica, koje one Alijansi stavljaju na raspolaganje u sprovođenju dogovorenih zadataka i obaveza. Zemlje - članice se obavezuju koju vrstu i koji dio snaga stavljaju na raspolaganje Alijansi. Te snage su pod nacionalnom kontrolom, sve dok ne budu stavljene pod vojnu komandu NATO-a. Stalne snage NATO-a, moglo bi se reći, čini personal u raznim multinacionalnim štabovima, zatim, NATO vazdušne snage za rano uzbunjivanje i obavješavanje, koje održavaju postrojenja za komunikacije, vazdušnu odbranu i nadzor, pomorske snage koje se sastoje od malog broja brodova i personala, koje se razmještaju na bazi rotacije. U širem smislu, NATO SNAGE predstavljaju snage svih zemalja - članica.

Standardizacija u NATO-u proizlazi iz karaktera Alijanse, a posebno na osnovu činjenice da ona ostaje stalno otvorena za nove članice. Samim tim, neophodna je stalna briga o standardizaciji, izgradnji i primjeni NATO standarda. Nakon prijema većeg broja novih članica, krajem 90-tih godina prošlog vijeka,

javila se potreba izrade novog Programa standardizacije u NATO-u. Pošto NATO nema sopstvenu stajaću vojsku, dakle, onda je neophodno da se vojne snage zemalja-članica stalno međusobno prilagođavaju, u obuci, naoružanju i vojnoj opremi i komandnim procedurama, da bi mogle da djeluju zajedno, kao NATO snage. Stručnjaci standardizaciju definišu kao razvoj i primjenu koncepata, doktrina, procedura i planova kojima se obezbjeđuje potreban nivo kompatibilnosti, zamjenjivosti ili zajedništva u operativnom, materijalnom i administrativnom planu. „Standardizacija predstavlja strukturnu metodu koordinacije koja ima ulogu da usaglasi ciljeve i aktivnosti organizacionih cjelina NATO na svim hijerarhijskim nivoima“, objašnjava mr Mehmedin Tahirović.

Interoperabilnost je svrha standardizacije u NATO-u, koja se definiše kao „sposobnost snaga NATO-a, i kada je potrebno, snaga država - partnera i ostalih ne-NATO država za zajedničkom obukom, vježbama i uspješnim radom u realizaciji povjerenih misija i zadataka“. Interoperabilnost je harmonizacija opreme, naoružanja, obuke, postupaka, komandnih procedura i „vojničkog jezika“, upravo u cilju koordinisanog djelovanja zemalja u okviru NATO-a. Jednom riječju, to je ujednačavanje, u najširem smislu, sve do administrativnih poslova, oružanih snaga zemalja-članica NATO-a, ali ne samo tih snaga, nego i na širem nacionalnom planu. Radi toga, veoma je, recimo, značajno, učenje engleskog jezika u zemljama, potencijalnim članicama NATO-a. U Vojsci Crne Gore, na primjer, kursevima engleskog jezika je obuhvaćeno oko 1300 njenih pripadnika. Standardi važe za tehniku, opremu, u komandi, u svemu. Krajnji cilj standardizacije je potrebna efektivnost u realizaciji zajedničke aktivnosti NATO-a.

Nato kodifikacija je u vezi sa standardizacijom i interoperabilnošću. To je, jednostavno rečeno, poseban sistem „obilježavanja“, markiranja proizvoda u vojnoj industriji, ali i na širem

planu. Kad se neki proizvod kodifikuje, kad dobije NATO kod, onda on ulazi u sistem NATO-a. Prvi crnogorski proizvod koji je dobio NATO kod je pištolj „tara“, proizveden u fabrici u Mojkovcu. Kodifikovan, taj pištolj sada možeda ide na „NATO tržište“. Evo jedne zanimljivosti vezane za kodifikaciju, da bi se shvatio njen značaj. Na nekim sastancima, u okviru NATO konsultacija u Crnoj Gori, na primjer, ne može da se koristi naša voda za piće, iako je kvalitetna i imamo je dosta. Zašto? Nije kodifikovana, nema kod, pa se zato na tim sastancima služi flaširana voda iz Bugarske, jer je kodifikovana. NATO sistem za kodifikaciju je, dakle, jedinstven i zajednički sistem za identifikaciju, klasifikaciju i popisivanje zaliha zemalja korisnika. NATO kod garantuje određeni kvalitet, tehničke karakteristike, bezbjednosnu sigurnost kodifikovanih artikala i sistema snabdijevanja.

Iz vojne istorije Crne Gore

Teško je precizno odrediti istorijski period koji bismo mogli označiti kao početak vojne istorije Crne Gore, ili, tačnije, organizaciono-formacijskog ustanovljenja njene vojske. Ipak, ograničićemo se na modernu istoriju Crne Gore, na 19. vijek. Tek u vrijeme knjaza Danila Petrovića, poslije smrti Petra Drugog Petrovića Njegoša, formacijski je formirana prva vojna jedinica, Knjaževa garda od hiljadu pripadnika, koju je podijelio na deset stotina. Do tada je vojna organizacija Crne Gore bila identična sa teritorijalno-plemenskim uređenjem države. Plemenski kapetan bio je komandant „vojne jedinice“ plemena.

Prva reorganizacija vojske izvršena je 1871. godine, kada je crnogorska vojska podijeljena na 23 bataljona redovne vojske. Bataljoni su podijeljeni na čete, a one na vodove. Kasnije je uslijedilo usavršavanje „sistema odbrane“, da bi 1879. godine bila formirana Knjaževska vlada, sa ministarstvom vojnim. Ipak, takav naziv je ustanovljen tek 1902. godine, Zakonom o Vladi.

Godinu dana kasnije, zakonom je uređeno ustrojstvo Ministarstva vojnog, koje je podijeljeno na četiri odjeljenja. Početkom 1906. godine državna teritorija Crne Gore podijeljena je na 11 brigadnih okruga, a 1908. na divizijske oblasti. Nakon formiranja Ministarstva vojnog, u više ciklusa, izvršena je i reforma crnogorske vojske. Od 1879. godine, prvo manje formalno, a kasnije i sasvim formalno, postojala je i funkcija ministra vojnog. Prvi ministar bio je svještenik, vojvoda Ilija Plamenac, sve do 1905. godine, a zatim, do nestanka samostalne države Crne Gore, 1918. godine, na tom položaju bilo je još 12 ministara vojnih. Posljednji je bio Milutin Vučinić, u vrijeme crnogorske izbjegličke vlade, početkom treće decenije 20. vijeka. Neki od tih ministara, kao, recimo, Danilo Gatalo, ali u manjoj mjeri, još neki, i dok su bili na toj dužnosti, praktično su radili protiv interesa Crne Gore. Više knjaževsko-kraljevskih ministara vojnih, u nekom smislu, izdalo je suverena Crne Gore i svog zapovjednika kralja Nikolu i prihvatilo određene vojne dužnosti u novostvorenoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca.

Od 1918. godine, ili, i dvije godine ranije, od kapitulacije crnogorske vojske, sve do 2006. godine, Crna Gora nije imala svoju nacionalnu vojsku. Njena vojska je dijelila sudbinu same države. Nakon obnove državne suverenosti, na majskom referendumu, prije šest godina, predsjednik Crne Gore Filip Vujačić je 30. avgusta 2006. godine donio akt kojim je objavljena profesionalizacija Vojske Crne Gore. Nešto kasnije se pristupilo i organizovanju Ministarstva odbrane, a potom i uobličavanju pravnog okvira za sistem odbrane. Usvojeni su Zakon o odbrani, Zakon o Vojsci, Strategija nacionalne bezbjednosti i Strategija odbrane. Državi je vraćena odbrambena funkcija, kao jedna od glavnih državnih nadležnosti, a time i osjećaj pune suverenosti Crne Gore. Ustanovljen je i Dan Vojske Crne Gore, 7. oktobar, u znak sjećanja i poštovanja na bitku na Tuđemilu kod Bara, kada je, na taj dan, 1042. godine vojska Duklje, države

koja je prethodila Zeti i Crnoj Gori, pobijedila vizantijsku vojsku. Nakon te bitke, Duklja je postala nezavisna država, sa priznanjem od strane pape. Možda je upravo u tome, zbog karaktera i značaja same tuđemilske bitke i pobjede, objašnjenje zašto je taj datum, u dijelu opozicije, više puta osporavan. Samim tim što je dukljanska vojska odnijela tako sjajnu pobjedu i to još nad Vizantijom, to je za dio političkih snaga u Crnoj Gori dovoljan razlog da se pomenuti datum dovodi u pitanje.

Reformisana ili nova Vojska

U prvih šest godina od referendumske odluke o nezavisnosti, otvoren je, na veoma širokom planu, reformski proces u Vojsci Crne Gore, u čitavom sistemu odbrane države, što podrazumijeva veroma širok spektar organizacionog, formacijskog, tehničkog, strategijskog, operativnog, i svake druge vrste prilagođavanja novom statusu države, njenoj realnoj poziciji u regionu, Evropi i svijetu i njenim savremenim bezbjednosno-odbrambenim interesima i potrebama. Ovđe nećemo ulaziti u karakter pojedinih aspekata tog procesa. Njegova priroda, dometi i značaj mogu se izraziti u nedoumici da li je to reforma Vojske Crne Gore, ili njena izgradnja. Moje je mišljenje da se prije može govoriti o stvaranju nove VCG, nego o njenoj reformi. I to iz više razloga. Prvo, Vojska nije postojala pod tim imenom. Drugo, njena izgradnja je počela aktom radikalnog raskida sa Vojskom Državne zajednice Srbija i Crna Gora, samom odlukom o ukidanju regrutne obaveze i prelaskom na profesionalnu vojsku. Treće, Vojska Crne Gore je i bročano, formacijski i doktrinarno-strategijski oformljena i usmjerena ka drugačijoj poziciji i ulozi. Četvrto, Vojska Crne Gore je od samog formiranja počela da se prilagođava, da se priprema, da se osposobljava za saradnju sa armijama drugih zemalja, za ulazak naše države u NATO, što je značilo, prije svega, drugu vrstu njene obuke.

Elementima koji više idu u prilog ocjeni o novoj, a ne o reformisanoj vojsci, svakako, može se priključiti i činjenica da je obnovom državne nezavisnosti osnovano i Ministarstvo odbrane. Počelo se, u tome, takoreći, sa ledine. Što se tiče osjećaja suverenosti države i stvarnog doprinosa zaokruživanju procesa suverenizacije, nije daleko od istine da je u tom smislu najviše zaslužan upravo sistem odbrane.

Brojna veličina VCG odgovara međunarodnim standardima i obuhvata 0,39 odsto stanovništva države. Vojska ima jedinice sva tri vida, bez klasičnih vidovskih komandi i vidovske organizacije. Organizacijsko-formacijska struktura Vojske je projektovana i u zavisnosti od orografsko-geografskih karakteristika zemljišta Crne Gore i njenog ukupnog ambijentalnog prostora. Vojska Crne Gore ima Brigadu kopnene vojske, Vazduhoplovnu bazu i Mornaricu. Razmještena je u tri garnizona i dva garnizona mjesta. Vojska je od Vojske Srbije i Crne Gore naslijedila 256 lokacija–vojnih kompleksa i veliki broj pokretnih sredstava, bez perspektive njihove upotrebe. U tom okviru, na teritoriji Crne Gore ostala je relativno velika količina, uglavnom zastarjele municije i hemijski opasnih materija, čime je naslijeden i bezbjednosni rizik. Stoga je pokrenut program uništavanja viškova naoružanja i ubojnih sredstava. Kad je već o tome riječ, i u vezi sa tim pitanjem, u dijelu javnosti je iskazan određeni politički pogled na Vojsku Crne Gore. Uz sve uvažavanje zabrinutosti lokalnog stanovništva, zbog mogućih posljedica uništavanja municije, na nekoliko lokacija, teško se oteti utisku da je otpor tom programu i politizovan. Pokušaji zabrane uništavanja viškova naoružanja, nema sumnje, nose i naboj političke netrpeljivosti, neprihvatanja, i same države Crne Gore.

Obuka u VCG je znatno modernizovana, a sistem edukacije je veoma razuđen. Veći broj pripadnika VCG školovan je, ili se školuje, na vojnim akademijama u susjedstvu i u SAD. Preko hiljadu pripadnika Vojske završilo je kurseve engleskog jezika,

a veći broj je prošao kroz druge vidove stručne, specijalističke, obuke. U toku je i opremanje VCG novim naoružanjem, u skladu sa NATO standardima.

Kratak pregled priprema za NATO

Na osnovu strateškog opredjeljenja države da pristupi NATO-u, Vojska Crne Gore je čitav proces sopstvene organizacione izgradnje i ukupne modernizacije, zapravo, podredila tom cilju, potrebi da se prilagodi standardima Alijanse, da bi, kad bude primljena, mogla da u toj zajednici uspješno saraduje sa oružanim snagama drugih zemalja. Prilagođavanje NATO standardima, naravno, nema samo vojni aspekt, već se odnosi, praktično, na sve državne funkcije i oblasti društveno-političkog života u zemlji. Participacija države u NATO-u nikako ne znači samo njeno vojno učešće, bez zavisnosti od ukupnog stanja. To nije čisti „vojni savez“ zemlje i NATO-a, nego njena svestrana povezanost sa Alijansom. U tome i jeste veza između članstva zemlje u NATO-u i Evropskoj uniji.

Glavni datum u procesu priprema VCG za pristupanje NATO-u je 29. novembar 2006. godine, kada je Crna Gora, na samitu NATO-a u Rigi, pozvana da se uključi u program Partnerstvo za mir (PZM). Od tada je sa partnerskim zemljama uspostavljena komunikacija u čitavom nizu formi saradnje. Crna Gora je kasnije NATO-u predala Prezantacioni dokument, kojim je država definisala svoje obaveze u PZM. Sa NATO-om je potpisan i sporazum o bezbjednosti informacija, a pri Alijansi, u Briselu, otvorena je Misija Crne Gore.

Pošto se, u ambijentu krupnih ideoloških i političkih podjela u Evropi, i globalnih bezbjednosnih izazova, i sam NATO transformisao, od tipično vojne, blokovski odbrambene, organizacije, pakta, do vojno-političke zajednice većeg broja država-članica, čije je savezništvo zasnovano ne samo na zajedničkim bezbjednosnim

opasnostima i dogovoru o kolektivnoj odbrani, već i na istim političkim i civilizacijskim vrijednostima, tako je i Crna Gora promovisala generalni stav – da u NATO ulazi društvo u cjelini, a ne samo oružane snage. Na osnovu toga, krajem 2007. godine usvojena je Komunikaciona strategija o evro-atlantskim integracijama, a na nivou Vlade formiran je Koordinacioni tim koji usmjerava taj proces. U vezi sa ovim valja napomenuti da primjena te strategije nije kampanja za učlanjenje u NATO. To je, ili bi, trebalo da bude, komunikacija, u najširem smislu, sa javnošću, a o tome će više riječi biti kasnije.

Od prvih informativnih debata o NATO-u, javila su se i sporenja o članstvu zemlje u Alijansi. Stavovi o tome, dobrim dijelom, razilaze se po liniji generalne političke podjele u Crnoj Gori, vezane za različite poglede na pitanja statusa države i pitanja nacionalnog, jezičkog i vjerskog identiteta građana. U odnosu prema NATO – članstvu, međutim, ima i odstupanja od pomenute matrice podjela, jer jedan dio građana koji podržavaju ulazak zemlje u EU, protive se pristupanju Alijansi. Podrška NATO – članstvu, najvjerojatnije, dolazi iz suverenističkog dijela građana, ali pošto je niža od referendumske većine za nezavisnu Crnu Goru, lako je zaključiti da ni svi suverenisti nijesu za ulazak države u Alijansu.

Protivnici NATO – članstva upravo u tom kontekstu nalaze uporišta da osporavaju sintagmu o „evroatlantskim integracijama“. Jedno su, kažu, evropske integracije, a drugo je NATO – članstvo.

Vojska - svoja ili tuđa

Osporavanja političke naravi, međutim, pratila su Vojsku Crne Gore, takoreći, od njenog osnivanja. Štaviše, povremeno se ironisalo sa njenom veličinom, sa osposobljenošću, čak, sa njenom opremom i naoružanjem. I dalje se, takođe, osporavaju neke njene aktivnosti, recimo uništavanje viškova naoružanja i

municije. Osporava se, štaviše, i njeno pravo da bira lokacije na kojima će uništavati municiju, a dovodi se u pitanje i njen kredibilitet da učestvuje u mirovnim misijama. U politikanstvu i malicioznosti se, nekad, ide i do prigovora na račun Generalštaba Vojske Crne Gore, u stilu – „šta će tolikoj Vojski generalštab“. Vojska, svakako, nije, kao u prošlosti, pod zaštitom, i ona podliježe političkim potrebama transparentnosti i parlamentarnog nadzora i civilne kontrole. To nije sporno, jer je i to demokratski standard. Čak ni NATO u svoje članstvo ne želi zemlje čije oružane snage nijesu pod demokratskom kontrolom. Ali, kad je riječ o Crnoj Gori, kritika Vojske od strane nekih političkih stranaka, nije uvijek motivisana pomenutim opštim principima, već se povodi za potrebom relativizovanja svih državnih institucija, same države, sa veoma jasnim recidivima referendumske opcije koja se protivila osamostaljenju države Crne Gore. Takva kritika često je ličila na odnos kao da je to priča o tuđoj, a ne svojoj vojsci.

I neki lokalni protesti protiv korišćenja određenih lokacija za uništavanje viškova naoružanja imali su takav prizvuk. Iako je Vojska Crne Gore u te svrhe koristila iste lokacije na kojima je to radila i bivša JNA, a kasnije i Vojska Srbije i Crne Gore, ranije nije bilo takvog protivljenja. Odjednom – Vojski Crne Gore se ne dozvoljava da naoružanje uništava u mjestu Praga kod Nikšića, ili u napuštenim kopovima Rudnika boksita. Politički odnos prema VCG, reklo bi se, mogao se najbolje prepoznati u jednom reagovanju mještana visoravni Radovče, iznad Podgorice, kada su poručili da neće dozvoliti ni vojne vježbe na tom prostoru. Navodno, biće im uništene njive, usjevi i pašnjaci. A u vrijeme JNA nijesu se smjeli ni čuti. Radovče je poznato kao vojni poligon, ali je njegovo korišćenje osporeno Vojski Crne Gore. Simptomatično je da je jedan mještанин sela Praga, podsjećanje da je i jugoslovenska vojska koristila taj prostor, prokomentarisao riječima - e, a to je bila jugoslovenska armija.

Koliko je Radovčem protutnjalo tenkova, koliko su puta taj prostor „pregazile“ hiljade vojnika, ali protivljenja nije bilo, dok i VCG nije htjela da vježba na tim terenima. Vojska sa oko dvije hiljade pripadnika postala je prijatna životnoj sredini, njivama, livadama! U jednom momentu, povodom kampanje uništavanja viškova naoružanja, izgledalo je kao da svaka mjesna zajednica u Crnoj Gori treba da se konsultuje za odobrenje aktivnosti VCG. Ponekad se čini kao da bi se htjelo da se Vojska pošalje negdje drugo. Crna Gora je teritorijalno mala i u njoj bi svako mogao da kaže da ga Vojska, svojim aktivnostima, ugrožava. Kad bi krenuli da je vraćaju iz svojih gora, atara, zabrana i pašnjaka, Vojska Crne Gore bi se našla u apsurdnoj situaciji – da za nju nema mjesta.

Podsećanje na ovakav odnos, mada to nije sasvim prošlo, ima za cilj da pokaže da i Vojska Crne Gore, upravo kao državna institucija prvog stepena, dobrim dijelom, trpi posljedice generalnih političkih podjela u društvu. Pod takvim teretom, svih ovih godina, od osnivanja, tekao je proces njene izgradnje, a odnos relativizovanja, sumnjičenja, pa i omalovažavanja VCG proširen je gotovo na sve njene aktivnosti. Kad je Crnu Goru pogodilo nevolje, jednom poplava, a drugi put sniježne nevolje, Vojsci se prigovaralo da ne pomaže narodu, da je „nema nigde“. Čak i u parlamentu je bilo zburadih i neprimjerenih komentara u vezi sa time. Ima i kontradiktornih asocijacija i aluzija o Vojsci Crne Gore. S jedne strane, ironisalo se u vezi sa brojčanom snagom Vojske, a, s druge, bilo je komentara da se Crna Gora „militarizuje“, bez ikakvog razumijevanja šta je suština militarizma, iako su takve komentare potpisivali pojedini univerzitetski profesori. Druga kontradikcija, na primjer, tiče se učešća VCG i međunarodnoj mirovnoj misiji u Avganistanu. Dio opozicije uporno negira potrebu slanja crnogorskih vojnika u misije. Ne propušta se prilika da se upozori na navodne najave da bi Crnogorci mogli biti uključeni i u borbene akcije u taj

zemlji, a, uporedo s tim, omalovažava se njihov sadašnji status, jer, kako se navodi, oni tamo „samo“ drže stražu u vojnoj bazi.

NATO u anketama

U novije vrijeme pokušaji političkog diskreditovanja Vojske Crne Gore su rjeđi. Vojska postoji, „vidi se“ („đe vam je vojska“), pokazala se na djelu, i kod kuće i u inostranstvu, dobila je svoje uniforme, obnavljaju se njeni objekti, za nju se grade stanovi. Sada se kritička oštrica usmjerava prema pripremama zemlje za punopravno članstvo u NATO-u. Taj proces prati redovno ispitivanje javnog mnjenja o podršci članstvu. Prve ankete su pokazale nivo podrške od nešto manje od 30 odsto. Dugo se ostalo na tom stepenu, da bi u posljednje vrijeme raspoloženje u prilog članstvu znatno „skočilo“, prema jednoj anketi, čak do nivoa koji je premašio procenat onih koji se protive ulasku Crne Gore u Alijansu. Anketne agencije se, nerijetko, razlikuju u podacima o podršci NATO - članstvu, ali su, uglavnom, približni njihovi nalazi o broju onih koji nemaju jasan stav o evro-atlantskoj integraciji. To upućuje na zaključak da potencijal za veću podršku članstvu u NATO-u još nije iskorišćen, i da to može biti postignuto do konačne odluke o pristupanju.

Nevladina organizacija „Alfa centar“, međutim, procjenjuje da je za integraciju Crne Gore u NATO polovina građana, pri čemu se poziva na komunikaciju sa građanima, koja nije puko anketiranje, već širi razgovori na tu temu. Ankete, uistinu, nerijetko, nude kontroverzne odgovore na pitanje o članstvu. Usko metodološki posmatrano, odgovori „da“ i „ne“ su tačni, a kad se odlučuje i presudni. Ali, u njima ima dosta neizrečenog, neobjašnjelog, nedoumica, nepoznatog. Odgovori takve vrste su „sakati“, bez slojevitosti u stvarnom stavu građana prema integraciji.

U negativnom stavu starijih građana prema NATO-u, nema sumnje, zarobljeni su konzervativna svijest i memorija u ideološko-političkim oblandama vremena od prije 50, 40 ili 30 godina.

Građani mlađe dobi, ili baš mladi, oni koji u anketama zaokružuju „ne“, vjerovatno i ne poznaju NATO, ni „stari“, iz vremena njihovih dedova i očeva, ni „novi, onaj koji je nakon rušenja berlinskog zida i komunističkog sistema u Evropi stupio u proces transformacije. Najvjerovatnije, ni stariji, ni mlađi ispitanici ne vide promjene u NATO-u, ni nove prilike u svijetu, sa bitno drugačijim, neuporedivo većim, bezbjednosnim izazovima, od onih za koje su se, prije više decenija, spremali suparnički blokovi, NATO i Varšavski pakt.

Anketni „otpor“ prema NATO-u ne treba ignorisati, ali ima nešto što se ne slaže u odgovorima na pitanja anketara. Kako, recimo, pomiriti podatak da dvije trećine ispitanika pozitivno odgovara na pitanje – da li podržava članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji, a 47 odsto istih zaokružuje „ne“ za NATO? Nije li to, suštinski, protivrječno, kad se zna da je 21 zemlja EU članica i NATO-a. Kako i zašto se podržava EU sa 21 zemljom - članicom „omrznutog“ NATO-a? Tim prije, što EU i NATO i institucionalno, pa i u glavnim principima i ciljevima koje njeguju u svom političkom korpusu, sve više liče jedno drugome, a u nečemu se, čak, i poklapaju. Razlog nedovoljne podrške NATO - članstvu, takođe, može biti osjećaj, ali ne samo to, već i činjenica da je NATO, dobrim dijelom, „amerikanizovana“ alijansa. Možda se NATO „ne voli“ zbog doživljaja da je uloga SAD u njemu presudna. Ipak, i u tome ima kontradikcije. Kad u bilo čemu, na račun prilika u Crnoj Gori, dođe neka kritika iz inostranstva, a osobito iz Amerike, domaća opozicija odmah „uzjaše“ na takvim ocjenama, uzimajući ih kao gotovu činjenicu, kao nespornu ocjenu stanja kod nas. Mnogo toga u politici i u društvu, mjeri se upravo američkim „aršinom“, kritičari se pozivaju na američke standarde, a, s druge strane, njima istim smeta „amerikanizovani“ NATO!

Kad je riječ o javnim komentarima u dijelu opozicije i nevladinog sektora o NATO - članstvu, ima još jedna nelogičnost u

tome. Nerijetko se tvrdi da EU i NATO ne vide na pravi način prilike u Crnoj Gori, da, recimo, NATO u Crnu Goru „ulazi širom zatvorenih očiju“. Navodno, ne vidi sa kakvom zemljom ima posla. Elem, cijela EU, čitav NATO, „ne vide“ stvarnost u Crnoj Gori i odavde im se savjetuje da otvore oči!

Više dijaloga, a manje kampanje i kritizerstva

Komunikacijska „kampanja“ za uključenje Crne Gore u članstvo NATO-a, ili protiv, ipak, još je više u fazi opšteg konstatovanja potrebe da treba ući u Alijansu, takođe, uopštene kritike takvog opredjeljenja. Argumenti koji se navode u prilog NATO-a više imaju karakter generalnih tvrdnji da će evroatlantska integracija zemlju učiniti odbrambeno-bezbjednosno sigurnijom i da će donijeti druge „benefite“. To nije sporno, ali i protivnici članstva ostaju na pukim, opštim, tvrdnjama – da ne treba ulaziti u NATO. Ima i onih koji podržavaju ulazak zemlje u Alijansu, ali i oni ostaju na tom nivou, bez jasnih poruka. Uporno pričaju da komunikacijska „kampanja“ nije dobra i da zato sporo raste podrška NATO - članstvu. Kritičari ne nude alternativu, drugačiji pristup u odnosima s javnošću, koji bi doveo do veće podrške. NATO „kampanja“, pak, mora otići dalje – ka ponudi raznovrsnije, detaljnije elaborirane, uvjerljivije, običnom građaninu primjerenije, čak i leksički jednostavnije formulisane argumentacije u prilog uključivanju zemlje u NATO. Naravno, to nije posao samo Koordinacionog tima za implementaciju komunikacijske strategije o evro-atlantskim integracijama (i sam ovaj naziv je diskutabilan). U dijalogu o NATO - članstvu ne mogu, i ne treba, da učestvuju samo političari, ni samo jedno ili dva ministarstva, nego svi Vladini resori, njihovi PR timovi, stručna i profesionalna udruženja, akademske institucije. I načelno „pro NATO“ nevladine organizacije, takođe, trebalo bi da učine napor da se otrgnu od pozicije pasivnih posmatrača ili kritičara iz zasjede.

Treba svi da se suprotstave, kako se često čuje, „propagandi“ i „reklamerstvu“ NATO-a, svojom argumentacijom, koja bi učinila da se brže podiže nivo podrške članstvu u Alijansi. Neophodno je da se u dijalog o NATO-u mnogo više uključuju, ili da se uključe, pošto, zasad, toga, takoreći, i nema, stručnjaci iz raznih oblasti, ne samo iz sektora bezbjednosti i odbrane, nego i ekonomije, pojedinih oblasti privrede, kulture, čak i sociolozi, psiholozi, profesionalci raznih struka. Samo tako se može doći do „kompletnog odgovora“ treba li Crna Gora da uđe u NATO, šta joj to donosi, a, šta, eventualno, može biti negativno. Sada, dakle, nemamo takvu situaciju. Čute na univerzitetima, ne oglašavaju se hotelijeri, asocijacije privrednika.

U većini crnogorskih medija, u vezi sa NATO - članstvom, pojavljuju se „vojni analitičari“, „eksperti za sve“, nudeći, uglavnom, politikantski jeftinu „argumentaciju“, najčešće, protiv članstva Crne Gore. Upravo ograničenost priče o NATO-u na aktivnosti Koordinacionog tima za komunikacijsku strategiju, na poneku nevladinu organizaciju, na ponavljanje zvaničnih stavova crnogorske vlasti, na tribine, najčešće, u javnim ustanovama, ostavlja utisak o tome da se vodi kampanja za ulazak zemlje u NATO, a ne dijalog. I sami mediji u svemu tome imaju pasivnu poziciju.

Populističke etikete i floskule

Umjesto dijaloga, raznovrsnije, promišljene, argumentacije „za“ i „protiv“, i dalje, ipak, bar u medijskom sadržaju, preovlađuju ili stereotipna priča o „benefitima“ članstva, ili, što je dominantnije, politikantsko-populistički pogled na ulazak Crne Gore u NATO. Tako se ili laska NATO-u, ili se ta organizacija etiketira. O NATO-u, svakako, treba razgovarati otvoreno, bez rukavica, bez ubjeđivanja da je to idealna organizacija, ali nije dopustiva, nije prihvatljiva, ni populistička galama, sa tvrdnjama iz rukava da je članstvo Crne Gore u Alijansi, štaviše, njena

„okupacija“. NATO, svakako, nije bez nedoumica. Ima ih i u zemljama-članicama odranije. Jedna od njih je, na primjer, da li se NATO, uprkos uvjeravanju njegovih zvaničnika, potpuno oslobodio svog političkog nasljeđa iz vremena osnivanja i prvih decenija postojanja, da li je izbrisao ideološko-politički predznak sa kojim je startovao. Poljski ministar odbrane, recimo, jednom je upozorio da NATO treba da ima odbrambenu ulogu, ali da njegove mirovne misije moraju biti strogo na osnovu mandata cijele Alijanse. NATO „intervencija“ u Libiji, recimo, u izvjesnom smislu, pokolebala je uvjerenje onih koji su smatrali da je ta Alijansa iza sebe ostavila takav način rješavanja konfliktnih situacija. S druge strane, u medijima često nalazimo populističke etikete o NATO-u.

Takozvani „vojni analitičari“ izvan Crne Gore, iz našeg susjedstva, na primjer, nerijetko, pokušavaju da nas „savjetuju“ da ne treba ulaziti u Alijansu. Jedan od njih je plasirao svoje tvrdnje da je Crna Gora ugrožena od nekih svojih susjeda zato što se osamostalila. Štaviše, ona ima „neprijatelja“ u njoj samoj, a to je jedan od njenih naroda čija je matica u jednoj susjednoj zemlji. Po toj „analizi“, Crna Gora bi bila bezbjedna samo u državnoj zajednici sa Srbijom, koja je, navodno, garant njenog integriteta. Drugi „vojni analitičar“, na jednoj uglednoj tribini, u knjižari „Karver“, neđe početkom ove godine, poručio je da Crna Gora „nije atraktivna za NATO“. Sugerise nam zaključak da, zapravo, NATO - članstvo ima samo jednu logiku – da to odgovara, ide na ruku, samom NATO-u, onom starom, odnosno, SAD, kao „svjetskom policajcu“ koji svoju silu i volju realizuje preko te Alijanse. Takođe, pokušava nas uvjeriti da se NATO ni u čemu nije promijenio, da je to, po hladnoratovskoj logici, i dalje ona ideološka, „osvajачka“, organizacija, od prije pola vijeka ili nekoliko decenija. Opaska o „atraktivnosti“ Crne Gore, svakako, u interpretaciji tog „vojnog analitičara“, podrazumijeva da je naša država ekonomski nemoćna i da kao takva ne može da „izdržava“

NATO - trupe. Ako nije „atraktivna“, to znači da nije ni pogodna kao poligon za „osvajačke pohode“ NATO-a.

Sava Kovačević i NATO

Jedan od „argumenata“ tog „analitičara“ je „junačka istorija“ Crnogoraca, pa i crnogorskih partizana.

Šta bi o NATO-u rekao Sava Kovačević (partizanski komandant), upitao se taj „analitičar“. I odgovorio - ne bi prihvatio NATO, jer se borio protiv Njemaca, a posebno bi bio protiv toga da Crnogorci učestvuju u ISAF misiji u Avganistanu, u okviru korpusa njemačkih oružanih snaga. Kao da Savino vrijeme, njegova bitka i herojstvo, imaju ikakve veze sa državnim interesima Crne Gore u 21. vijeku. Na kraju krajeva, ako baš hoćemo da se „služimo“ Savom Kovačevićem, nije se ni on borio samo za svoj Nudo, Crnu Goru i Jugoslaviju, već za Evropu, za slobodu i svijet. Razumije se, u drugom vremenu i kontekstu. Po logici „vojnog analitičara“ koji se poziva na Savu, sa Njemcima danas ne bi trebalo da se trguje, ne bi trebalo primati njemačke turiste, ni raditi na „privremenom radu“ u Njemačkoj, ništa. Rusi, već ne bi trebalo da imaju bilo kakvu saradnju sa Njemačkom, čak ni u UN, a kamoli na nekom vojnom planu. Njemci protiv kojih se borio Sava Kovačević i današnji Njemci u Avganistanu, pod čijom su komandom i Crnogorci u toj zemlji, ideološki i politički, dva su svijeta. I tako je, logikom „primjera“ Save Kovačevića, „vojni analitičar“ došao do poruke učesnicima pomenute tribine – nemojte u NATO, ne pristajte na finansiranje „jurcanja“ crnogorskih vojnika „po planinčugama Hindukuša“. NATO, za tog „analitičara“, nije ništa drugo do „multinacionalna kompanija, sa većinskim američkim borbenim kapitalom, koja služi za ostvarivanje ekonomskih interesa zapadnog svijeta“. Dakle, sve nove članice NATO-a, one sa istoka i iz centralne i južne Evrope, pristaju na takav NATO koji, eto, nije u njihovom, nego u interesu Zapada.

I sama Rusija je, prema toj logici, u zabludi, jer ima sopstvenu komunikaciju sa NATO-om, a dozvolila je vojne tranzite preko svoje teritorije za potrebe ISAF misije u Avganistanu.

Šta kažu i šta ne vide antinativci

Već je ukazano na određene kontradikcije u osporavanjima potrebe da se Crna Gora priključi NATO-u. Sada ćemo se osvrnuti na konkretne „argumente“ koje protivnici NATO - članstva navode. Njihove ocjene i tvrdnje su, gotovo sasvim, politički motivisane, determinisane su pogledima na šira pitanja, u prvom redu, na status države Crne Gore. Treba biti vrlo direktan—dobar dio političkih snaga u Crnoj Gori ne želi suverenu Crnu Goru, nije, čak, uvjerenja da kao takva može opstati, ili još preciznije – znatan broj građana nema „potrebu“ za sopstvenom državom. Jedan visoki opozicioni političar je povodom šeste godišnjice nezavisnosti Crne Gore, u ovdašnjim novinama, mirne duše, izjavio da je postreferendumski period pokazao da je nezavisnost Crne Gore „besmislica“. Istorijski posmatrano, to je, moglo bi se reći, jedna od velikih protivrječnosti Crnogoraca. Uvijek su se borili za slobodu, time se, s pravom, ponose, to je noseći sloj u njihovoj istorijskoj memoriji, ali ni dan danas mnogi ne vide da je upravo suverena država najbolji izraz, najviše dostignuće, najopipljivija „materijalizacija“ nacionalno-oslobodilačke borbe. U tome je, naravno, i klica svih drugih političkih protivrječnosti u Crnoj Gori, pa i u vezi sa NATO - članstvom.

Domaći antinativci, u prilog svom stavu i protivljenju, navode sljedeće:

- a) Crna Gora može u Evropsku uniju, a ne i u NATO
- b) Dovoljno je članstvo u Partnerstvu za mir
- c) NATO hoće vojnu bazu kod nas
- d) NATO je gubitak suverenosti, čak, to članstvo znači okupaciju i učešće u tuđim ratovima
- e) NATO - članstvo „koristi“ samo vlasti

- f) Ulaskom u NATO, Crna Gora se okreće protiv Rusije
- g) Zašto ne slijedimo „primjer“ Srbije koja je „neutralna“
- h) NATO nas je bombardovao 1999. godine
- i) Učešćem u mirovnim misijama, Crna Gora „navlači“ neprijateljstvo protiv sebe
- j) Crnoj Gori ne prijete nikakva opasnost, pa nema potrebe da se „sklanja“ pod NATO kišobran.

Već iz ovog šturog pregleda tvrdnji i ocjena, jasno je da je ideološko-politička podloga protivljenju NATO - članstvu veoma široka i mozaična. Mnogo je toga što antinativce navodi na njihovo uvjerenje da su u pravu – istorijska memorija, stari, stereotipni, pogledi na bezbjednost i odbranu i na savezništvo, ideološke i političke predrasude i zablude, nacionalno-identitetska lutanja, kontradikcije i nedozrelost u Crnoj Gori, pa i određene mentalitetske osobenosti Crnogoraca, odnosno, građana u Crnoj Gori. Naravno, antiNATO stav uporište nalazi i u predrasudama u odnosu na samu tu organizaciju, u neobavještenosti o njenoj ulozi, a naročito, o promjenama u njoj samoj, ali i u karakteru nekih vojnih intervencija NATO-a, na primjer, u Libiji. Tim prije, što su i neke zemlje-članice NATO-a, i to one stare, imale rezerve prema intervenciji NATO-a u Libiji, a osobito prema načinu. Kredibilitet NATO-a, njegovih principa, narušava i prijem nekih zemalja u članstvo, recimo, Turske. Ovaj primjer je, svakako, veoma „podesan“ da se osporava stav zvaničnika NATO-a da članstvo u Alijansi, po pravilu, prethodi integraciji u EU. Turska je već više od pola vijeka članica NATO-a, a, takoreći, decenijama čeka na prijem u Evropsku uniju.

Navedeni antiNATO stavovi ne mogu se jednostavno ignorisati, ne bar neki, jer imaju istorijske, iskustvene i logičke oslonce. Ipak, oni su, u velikoj mjeri, opterećeni, kao što je već rečeno, stavom o drugim, širim, pitanjima. A budući da ovđe, u Crnoj Gori, politička kultura nije razvijena do tog stepena da se gradi diferenciran stav prema pojedinim pitanjima, zavisno od

karaktera svakog posebno, nego se odnos prema svima njima koncentriše u jednom, jedinstvenom, stavu, u našem slučaju, o statusu države, to se opredjeljenje u vezi sa NATO - članstvom iskazuje u „paketu“. Ako je neko protiv nezavisnosti Crne Gore, on je i protiv NATO-a, mada, ipak, ima i onih koji su glasali za suverenu državu, ali se protive njenoj integraciji u Alijansu.

Negativni politički stavovi o NATO-u, manje-više, pate od površnosti posmatranja i opterećenosti stereotipima, manipulacijama, predrasudama i politikantstvom, ali i nerazumijevanjem karaktera uloge NATO-a, njegovih promjena i odnosa sa Evropskom unijom i samih bezbjednosno-strateških prilika u svijetu.

EU i NATO

Neshvatanje, ili neuvažavanje, veze između EU i NATO-a povodi se za stanjem tih odnosa iz prošlosti, kada je Unija obuhvatala samo zemlje zapadne Evrope, a NATO bio isključivo vojno-odbrambena organizacija tog dijela kontinenta, SAD i Kanade. Širenje EU na istočni, centralni i jugoistočni dio Evrope, praćeno je gotovo istim pravcima širenja i NATO-a. Alijansa je, samim tim, promijenila svoju ulogu, deklarirala je opredjeljenje da svojim novim teritorijalnim okvirima, zajedništvom njenih članica, svojom moći, štiti sve njene članice od bezbjednosno-odbrambenih izazova savremenog svijeta, u prvom redu, terorizma, zatim, posljedica prirodnih i industrijsko-tehnoloških katastrofa širih razmjera i, svakako, sa zadatkom da se, kao takva, suoči i sa sve očitijim klimatskim promjenama koje počinju da ugrožavaju čovječanstvo. Budući da su konvencionalni ratovi sve manje realni, da je „moderni neprijatelj“ većine zemalja upravo u pomenutim izazovima, kao i da se sa takvim izazovima ne mogu uspješno nositi samo nacionalne oružane snage, vojske, čak ni samo neka međunarodna organizacija tipično vojnog karaktera, makar koliko bila ogromna, nego da bezbjednosno-odbrambene potencijale predstavljaju svi resursi svake države

ponaosob i svih zajedno, samim tim, objektivno, uspostavlja se čvršća veza između vojnog i civilnog aspekta u suočavanju sa izazovima, kako na nacionalnom, tako i na globalnom planu. Na toj osnovi izrasta potreba „ujednačavanja“ principa članstva u EU i NATO, njihovih vrijednosti, pa i institucija.

Crnogorski „antinatovci“ se protive spajanju integracija u EU i NATO u jednu sintagmu–evroatlantske integracije. Njihov je „argument“ – u EU vladaju demokratska pravila, a u NATO-u ne. Činjenica je, međutim, da upravo članstvo u EU podrazumijeva izvjestan gubitak nacionalnog suvereniteta država-članica, dok se odluke u NATO-u donose konsenzusom, saglasnošću svih država-članica. Evo šta, na primjer, o odnosu EU i NATO-a kaže, prije nekoliko godina, predstavnik Irske, dakle, zemlje koja nije članica NATO-a, Džo Hamil, koji tu zemlju predstavlja u Alijansi – između dvije asocijacije postoje i institucionalne paralele, do te mjere da imaju gotovo istovjetna tijela. Saradnja EU i NATO-a je zasnovana na suštini njihove uloge – da obezbijede mir, stabilnost, prosperitet, ljudske slobode i prava, demokratiju, prije svega, svojim članicama, ali i van njihovog institucionalnog prostora. U tom smislu, teško je razdvojiti EU i NATO, bez obzira i na činjenicu da Evropa, u novije vrijeme, zbog blizine kriznih žarišta granicama kontinenta (Kavkaz, Bliski i Srednji Istok, rovići arapski svijet) traga i za sopstvenim bezbjednosno-odbrambenim identitetom. Čak se, povremeno, govori, o evropskim snagama bezbjednosti, što se ne kosi sa ulogom NATO-a – kao sistema kolektivne odbrane. Evropa, međutim, procjenjuje da u određenim prilikama, ona, svojim snagama, može biti efikasnija. Bliskost EU i NATO-a ne može se dovesti u pitanje ni zbog primjera nepoklapanja članstva jedne zemlje u Uniji i Alijansi – Turske. Ta zemlja je davno primljena u NATO, potpuno u skladu sa njegovom tadašnjom strateškom koncepcijom vojno-odbrambene uloge zapadnog, kapitalističkog, svijeta od istočno-evropskog (sovjetsko - varšavsko lagerskog), komunističkog, bloka.

NATO je u to vrijeme, prijemom Turske, naravno (istovremeno), i Grčke zaokružio južnoevropsko-azijsko krilo sopstvene odbrane. Dakle, Tursku je u članstvo primo „stari“ NATO i taj primjer se ne može, ne bar sasvim komotno, koristiti kao argument da NATO - članstvo, u savremenim uslovima, ne mora predhoditi integraciji u EU. Novi talas proširenja Unije, nakon rušenja blokovske podjele Evrope, potvrdio je upravo pravilo – sve nove članice EU prethodno su bile primljene u NATO.

„Neutralna“ Crna Gora

Jedan od „argumenata“ antinativaca je da Crna Gora treba da se zadovolji članstvom u posebnom programu NATO-a Partnerstvu za mir (PZM). To je program saradnje Alijanse, prije svega, sa zemljama, potencijalnim kandidatima za prijem u njeno punopravno članstvo, ali i program saradnje sa partnerskim zemljama. Dakle, to nije zamjena za članstvo, osim u slučaju nekih većih država, recimo, Rusije, Ukrajine i drugih. Objektivno, NATO, kao velika, moćna, organizacija, nema neku osobitu potrebu da partnerstvo, bez članstva, uspostavlja sa malim zemljama. Drugo je Rusija, kao velika zemlja. Ona je članica PZM i za nju je to, zasad, možda dovoljno. U kontekstu zalaganja za članstvo samo u PZM, ističe se ideja o „neutralnosti“ Crne Gore. Nekad se to označava i terminom „nesvrstavanje“, što je emotivna aluzija na status bivše SFRJ, koja je u tom konceptu našla svoju međunarodnu poziciju, ali, naravno, u potpuno drugačije „uređenoj“ Evropi i svijetu, i, svakako, kao relativno velika zemlja. Čini se da se „argumentacija“ o takvom statusu Crne Gore svodi na krajnje uprošćeno posmatranje stvari – mi smo mala zemlja, nas niko neće dirati, mi nikoga nećemo napasti, ulazak u NATO za nas je skup i, jednostavno, treba svijetu da kažemo – „mi hoćemo da budemo neutralna zemlja“. Svijet će to, navodno, prihvatiti i onda treba da „uživamo“ u blagodatima

„neutralnosti“. Mi bismo brinuli o sebi, od svijeta bismo uzimali sve što nam koristi, a prema njemu bismo bili „neutralni“. To je populističko-politikantska percepcija „neutralnosti“. Tako zamišljena, naravno, nerealna, pozicija Crne Gore, u najmanju ruku, neodrživa je iz više razloga. Prije svega, jedno je vojna neutralnost, a drugo je politika neutralnosti neke zemlje. Neutralnost se, kako upozoravaju neki stručno relevantni analitičari, ne može izjednačiti sa nepristupanjem zemlje nekom vojnom savezu.

Eksperti neutralnost određuju kao sadržinsko jedinstvo dva elementa – politike bezbjednosti koja se zasniva na ocjeni da bezbjednost neutralne zemlje ne zavisi od bezbjednosti drugih zemalja i spoljne politike, sa osnovnim stavom da neutralna zemlja nije strana ni u jednom međunarodnom sukobu. Iz prvog elementa slijedi konkretniji zaključak – da se neutralna zemlja sama brine o sopstvenoj bezbjednosti, a iz drugog – da je neutralna zemlja dužna da sa svim zemljama uspostavlja i održava odnose, da sa ni sa jednom zemljom ne može prekinuti te odnose.

Već na osnovu tih definicijskih odrednica neutralnosti, nema sumnje, mogu se izdvojiti jasni zaključci o praktičnoj aplikaciji takvog opredjeljenja, naravno, i o stvarnoj (ne)mogućnosti neutralnog statusa Crne Gore. Logika racionalne analize mogućnosti neutralnosti, dalje, vodi nas do neminovne konstatacije činjenice da je neutralnost uslovljena, prije svega, geopolitičkim položajem određene zemlje. Najjednostavnije rečeno, to je „podudarnost“ geografskog položaja, istorijskog aspekta i međunarodnog interesnog konteksta u kome se nalazi neka zemlja. Dovoljno je pogledati na mapu Evrope i zaključiti da Crna Gora nije u „neutralnom“ geografskom kvadrantu. A nema ni istorijske predispozicije da drugi uvažavaju njenu eventualnu neutralnost. Danas neutralne zemlje su geografski, geopolitički, „smještene“ na mnogo bezbjednijim područjima nego što je ono na kome se nalazi Crna Gora, „van koridora“ konfiguracije strateških interesa velikih zemalja. Crna Gora nije ni u kakvom bezbjednosnom

„zaklonu“, ona je u samom „žarištu“, ili sa malo više optimizma, u potencijalno bezbjednosno – kriznom žarištu.

Neutralnost, takođe, upozoravaju analitičari, nije nesvrstanost koju smo mi iskustveno doživjeli, ali često o tome nudimo pogrešne zaključke. Nesvrstane zemlje nijesu bile neutralne zemlje. Uostalom, prvi naziv za pokret nesvrstanih zemalja, u čijem je vođstvu bila Titova SFRJ, bio je „neangažovane zemlje“. Trebalo je njime izraziti osnovno opredjeljenje – da se te zemlje ne miješaju, ne angažuju, u blokovskim konfrontacijama NATO-a i Varšavskog pakta. Ubrzo se vidjelo da je taj pojam neadekvatan, pa je zamijenjen za „pokret nesvrstanih“, što je bio odgovor „trećeg svijeta“ na međunarodne blokovske sukobe. S druge strane, neutralne zemlje nijesu bile nesvrstane. Protiv stava zastupnika neutralnosti, svakako, analitičari navode i to da neutralnost ima svoju cijenu da je skupa, odnosno, da više košta nego članstvo u nekoj odbrambeno-bezbjednosnoj organizaciji. Švajcarska, kao neutralna zemlja, navodi se, ima stotinjak aviona F-16, a upućeni tvrde da i ne bi morala toliko imati da nije neutralna. Neutralne zemlje izdvajaju ogromna finansijska sredstva za odbranu. Švedska je, na primjer, prema nekim podacima, izdvojila više od pet milijardi dolara u 2007. godini, a Finska, Švajcarska, Austrija, svaka ponaosob, više od dvije milijarde. Može li se Crna Gora, svojim ukupnim ekonomskim potencijalom, uporediti sa bilo kojom od onih zemalja, može li, jednostavno rečeno, da za sopstvenu bezbjednost i odbranu izdvaja toliko novca? Ne može. To je objektivna ekonomska realnost naše zemlje.

Srbija kao „primjer“

Kao argument protiv članstva Crne Gore u NATO-u često se navodi, bilo direktno, ili tako što se „podrazumijeva“, i „primjer“ Srbije. Radikalniji antinativci u Crnoj Gori, u tom smislu, upućuju da bi, jednostavno, trebalo slijediti politiku Srbije.

Kao što se preporučuje generalno, takvo se ponašanje sugeriše i u domenu odbrane. Jer, po stavovima prosrpske opozicije u Crnoj Gori, svako odvajanje od Srbije, svaka drugačija politika, je „izdajstvo“ prema toj zemlji. I navodno, štetno je za interese Crne Gore. Po toj logici, Crna Gora je „izdala“ Srbiju već samim tim što se osamostalila. Ono što je važno za Srbiju, prema tom stavu, ne može biti štetno po interese Crne Gore. Kad se upućuje na Srbiju, pominje se upravo njena „politika neutralnosti“. Srbija je, uistinu, o neutralnosti u odnosu na NATO donijela neku vrstu rezolucije. Moglo bi se reći, Srbija se samoproglasila neutralnom zemljom. Kako stvari realno izgledaju? Srbija, objektivno, nije neutralna zemlja. Njena „rezolucija o neutralnosti“, zapravo, samo je jedan političko-taktički akt, podešen za upotrebu na domaćoj političkoj sceni. Bivši ministar spoljnih poslova Srbije, u vrijeme kada je Crna Gora obnovila državnost, Vuk Drašković je jednom prilikom kazao da je „neutralnost“ Srbije besmislica.

Suštinski, to je model odgađanja procesa integracije zemlje u NATO. Srbija, po svemu sudeći, zbog stava o Kosovu, sada, a možda ni u dogledno vrijeme, ne može da napravi radikalne iskorake u ukupnoj spoljnoj politici, kakvi su joj, dugoročno gledano, potrebni, i koji su neizbježni. Ona, štaviše, reklo bi se, „svjesno“, „namjerno“, kasni u otvorenom prihvatanju realnosti i strateških pravaca pune integracije u evropske i svjetske tokove. I sve je to kamuflirala tobožnjom neutralnošću.

Srbija je upravo okružena zemljama koje su članice NATO-a, ili će uskoro biti. Šta znači, da li je moguća, u takvom regionalnom ambijentu, vojna neutralnost Srbije? Ta zemlja je, ipak članica Partnerstva za mir, ona, dakle, već saraduje sa sjevernoatlantskom alijansom. Vojska Srbije je i sama odmakla u sopstvenim reformama, po standardima NATO-a. Tome prilagođava i brojno stanje, i model budžetskog finansiranja i sopstveno opremanje, i pravila i operativne procedure. Ministar odbrane Srbije

Dragan Šutanovac je jednom prilikom najavio da će Srbija biti u NATO-u, „pa ako ne bude članica, makar kao Austrija“. Šutanovac je najavio da će sistem odbrane Srbije biti „ustrojen po najboljim standardima na svijetu, a to je u ovom trenutku NATO-standard“. Poruka je više nego jasna. Srbija hoće u NATO, samo, možda, malo sporije, manje bučno, dok se ne nađe, za nju prihvatljivo, rješenje o odnosima sa Kosovom. Srbija, takođe, učestvuje u raznim regionalnim organizacijama i inicijativama, sa kojima je NATO tijesno povezan. Srbija, isto tako, i dalje izvozi proizvode svoje vojne industrije, a da nije sa NATO-om uspostavila visok nivo saradnje, pitanje je da li bi to bilo moguće. Na tom planu, Srbija trguje, i to dobro, i sa SAD. Srbija je sa NATO-om potpisala i sporazum o bezbjednosti informacija. Ministar Šutanovac i američki potpredsjednik Džozef Bajden, prilikom njegove ranije posete Beogradu, zajednički su konstatovali da su odnosi između Srbije i SAD najbolji upravo u domenu odbrane. Oficiri Srbije edukuju se u komandnim centrima u SAD, uče engleski jezik, Srbija prelazi na organizaciju vojnog života kakav važi u Alijansi. Predstavnici Vojske Srbije učestvuju kao posmatrači na vojnim vježbama američke vojske i to o njenom trošku. Vojska i policija Srbije su učestvovala u jednoj međunarodnoj vježbi, pod nazivom „Dunavska straža“, zajedno sa članicama NATO-a Rumunijom i Bugarskom.

I sad se postavlja pitanje – zašto je javnost u Srbiji, sudeći bar po medijskim interpretacijama, toliko „naoštrana“ protiv NATO-a, protiv SAD. Još konkretnije, pitanje bi moglo da glasi – koliko je vjerodostojno insistiranje na tvrdnji da NATO nije omiljen, baš zato što je bombardovao Srbiju 1999. godine?

Niko ne može poricati tu vezu, ali neki pažljiviji analitičari u Srbiji nastoje da promišljenije proniknu u suštinu „antinatoizma“ (ili „antiamerikanizma“) u Srbiji. Oni, s neskrivenom dozom neugodnosti, navode da se Srbija, po negativnom stavu

prema SAD i NATO-u, ne tako davno, našla u neobičnom društvu – sa Pakistanom, Sjevernom Korejom, Bjelorusijom, Irakom, Iranom. Ima analitičara koji sumnjaju da je bombardovanje od strane NATO-a razlog „mržnje“ prema SAD, kao konkretnoj državi. To je, kažu oni, mržnja prema Americi kao simbolu, što je izraz antiameričkog raspoloženja i u nekim drugim zemljama. Korijen srbijanskog „antiamerikanizma“ je, kako se objašnjava, u nekoj vrsti razočaranosti, čak, frustracije zbog neispunjene želje Srbije da ostvari ulogu „balkanske Amerike“. Srbija je, u vrijeme raspada SFRJ, podsjećaju analitičari, nastojala da silom nametne svoj plan „odbrane“ i „uređenja“ bivše države. Ta namjera je silom slomljena – bombardovanjem. Pošto su u tom bombardovanju prednjačile SAD, na toj činjenici je u Srbiji ojačao i „antiamerikanizam“, odnosno, „antinatoizam“.

Bombardovanje između emocija i razuma

Bombardovanje od strane NATO-a se i u Crnoj Gori nudi kao razlog da se ne pristupi NATO-u. Ipak, to se tiče više emocija, nego razuma. Bombardovanje je, svakako, imalo tragične posljedice po jedan broj porodica, bilo je i štete, ali, zbog konstruktivne politike crnogorske vlasti u vrijeme NATO - intervencije, nema sumnje, i žrtve i materijalni gubici u Crnoj Gori bili su mnogo manji nego što bi bili da je Crna Gora slijedila politiku Slobodana Miloševića. Crna Gora je tada, ipak, sačuvana od većeg razaranja. Stoga, o NATO - članstvu treba rasuđivati ne na osnovu emocija, već razumno. NATO ne treba ni „mrzjeti“, ni „voljeti“, kad raspravljamo da li nam treba ili ne. Ni NATO ne želi nas u članstvu što nas „voli“. Oni nude okvire za naše članstvo, nude svoje mogućnosti, a na Crnoj Gori je da prihvati ili ne prihvati, da sama procijeni hoće li ući ili ne. NATO zvaničnici su, uostalom, više puta jasno stavili do znanja da ne žele članstvo nijedne zemlje, ni Crne Gore, bez optimalne podrške

javnosti. Njima ne treba članica, sa stanovništvom koje je, većinom, podozrivo prema NATO-u.

Bombardovanje će, svakako, ostati u memoriji. I treba da ostane. Ali, racionalno je da se „zaboravi“ kao opterećenje za dobre odluke u državnom, nacionalnom, interesu. Ne treba se „svetiti“, i ne možemo se „osvetiti“ NATO-u ako ne uđemo u taj savez. Već imamo, u Evropi, primjera da se i teško nasljeđe u odnosima nekih zemalja može zaboraviti, odnosno, prevazići konstruktivnom politikom. Francuska i Njemačka, moglo bi se reći, vječiti međusobni neprijatelji, prve su se dogovorile o formiranju Zajednice za ugalj, nakon Drugog svjetskog rata, u kome su se žestoko između sebe tukle. To je bila klica današnje Evropske unije. U interesu „zaborava“, dvije zemlje su se dogovorile i da iz svojih školskih udžbenika izbace sadržaje koji podsjećaju na teško nasljeđe u njihovim odnosima. A primjer „zaborava“ imamo i na prostoru bivše Jugoslavije. Da nijesmo „zaboravili“ činjenicu da nas je Njemačka bombardovala pune četiri godine, tokom Drugog svjetskog rata, zar bismo onako masovno odlazili na „privremeni rad“ u tu zemlju. Otuda su nam dolazile prve devize, prva kola, aparati. Je li trebalo da ne „zaboravimo“ taj dio naše prošlosti i da se izolujemo od svijeta. Za državu i narod, kad se odlučuje o njihovim interesima, „zaborav“ je uvijek ljekovit.

Rusija kao faktor odvratanja od NATO-a

I Rusija se nudi kao „uvjerljivi“ faktor o kome Crna Gora treba da vodi računa, u odlučivanju o NATO - članstvu. Određene političke stranke, vrlo uprošćeno, poručuju – NATO je „antiruska“ alijansa, ako bi Crna Gora pristupila toj organizaciji, samim tim, okrenula bi se protiv Rusije. Ulaskom u NATO, štaviše, kažu neki opozicionari, Crna Gora bi mogla doći u situaciju da ratuje protiv svoje „istorijske zaštitnice“.

Ima neke nelogičnosti u tvrdnji o „antiruskom“ NATO-u već u činjenicama da Rusija nije bivši Sovjetski Savez i da ona nije ni komunistička zemlja. NATO je osnovan, upravo radi odbrane od moćnog „sovjetskog carstva“, sa snažnim kredibilitetom zbog sjajne pobjede u Drugom svjetskom ratu i najvećeg broja žrtava koje je prva zemlja socijalizma podnijela u tom sukobu, osnovan je radi odbrane kapitalističkog Zapada od komunističkog Istoka. Rusija je i danas moćna zemlja, ali NATO nema razloga da se plaši „komunističke Rusije“. Nijesmo li danas svi u kapitalizmu, i zapadna i istočna Evropa. I sama Rusija. NATO više nema razloga da nastupa u ime odbrane ideologije.

Kad neće Rusija (i Srbija) u NATO, ne treba da ide ni Crna Gora – tako naši antinativci rezonuju. Zanimljivo je da je Rusija velika zemlja i da se od nje, i zbog toga, ne može očekivati da „pristupi“ ili da „prilazi“ NATO-u. Rusiji, kao takvoj, ipak, više priliči status partnera. I ona to jeste. Članica je Partnerstva za mir, a sa NATO-om ima i druge oblike saradnje. Kao što je već rečeno, na primjer, u nekim oblastima nauke još od 1966. godine. Rusija ima svoje razloge zašto neće u NATO, a Crna Gora ima razloge zašto joj treba NATO. Nije Crna Gora što i Rusija. I nije Crna Gora de i Rusija. Bilo kakvo dovođenje u vezu crnogorskog članstva u NATO i Rusije, štaviše, može biti pretenciozno sa naše strane. Previše je od bilo koga iz Crne Gore da Rusiju „štiti“ od NATO-a.

Rusija, strateški, ne prihvata NATO, odnosno, kritikuje njegove planove, kako se u Moskvi navodi, širenja na Istok, prema obrazloženju na štetu Rusije. Pri tome, u Moskvi se potpuno zanemaruju bezbjednosni interesi njenih istočnih susjeda, Poljske, baltičkih i drugih zemalja. Kritikujući NATO, zbog politike širenja, Rusija, zapravo, poriče i suvereno pravo svojih susjeda da sami odlučuju šta je najbolje za njih. Ipak, Rusija, po svemu onome što govore njeni zvaničnici, ali i po nekim sopstvenim konkretnim potezima, ne doživljava više NATO kao

apsolutno, prema njoj, neprijateljsku alijansu. Već smo rekli da Rusija ima uspostavljenju institucionalnu saradnju sa NATO-om. Njen bivši predsjednik, sadašnji premijer, Dmitrij Medvedev je učestvovao na samitu NATO-a u Lisabonu, i sada, ponovo, u Čikagu. Ruski ministar inostranih poslova Sergej Lavrov je ove godine izjavio da je Rusiji stalo da mirovna misija, pod komandom NATO-a, u Avganistanu uspije. Prije dvije godine, preko teritorije Rusije, ka Avganistanu, prešli su prvi kontejneri pomoći NATO-a. Najavljena je i mogućnost vojnih tranzita NATO-a. Rusija je, naravno, s pravom zainteresovana za poraz avganistanskih talibana, ne samo zbog blizine te zemlje, nego i zbog talibanskih inspiracija terorizma u samoj Rusiji, na njenom jugu. Brisel je, takođe, sa svoje strane uzvratio dobronamjernim gestovima. Generalni sekretar NATO-a Anders Fog Rasmussen je u junu 2011. godine Moskvi poslao jasnu poruku – NATO nikada neće napasti Rusiju. To je do sada nepoznata retorika. Možda za Moskvu još nije dovoljno uvjerljiva transformacija NATO-a iz tipično vojne u vojno-političku (političko-vojnu) alijansu, da bi se moglo govoriti o nekom ozbiljnijem formalizovanju njihove saradnje i „savezništva“. Od NATO-a se, vjerovatno, očekuje transparentnija „denatoizacija“. Osjećaj takve potrebe, međutim, nije prisutan samo u Rusiji, već i u drugim zemljama, čak i u onima koje pristupaju NATO-u. Posebno, ako se „denatoizacija“ shvata kao „dezamerikanizacija“ NATO-a.

Rusija, zvanično, nikad nije dovela u pitanje opredjeljenje Crne Gore za evroatlantske integracije. Njen ambasador u Podgorici je izjavio da se Rusija protivi širenju NATO-a, ali da poštuje namjeru Crne Gore da uđe u Alijansu. Kazao je da Crna Gora i Rusija o tome treba da razgovaraju kao prijatelji. Crna Gora je, za ovih šest godina nezavisnosti, dokazala da svojim članstvom, bilo će, ili namjerom da se integriše u međunarodne organizacije, nije protiv bilo koga. To radi u sopstvenom interesu. Sve i da hoće, Crna Gora, ni veličinom, ni svojom snagom, ni

istorijom, ne može biti „protiv“ bilo koga. Ali može, i treba, da bude za sebe, za svoj državni interes. To je ono jedino što treba da je usmjerava ka punopravnom članstvu u NATO-u.

De se brani Crna Gora

Kritičari NATO - članstva često potežu politikantsko pitanje – ko nam to prijeti, ko su naši neprijatelji, te hoćete u NATO. Već iz takvog pitanja probijaju jeftina demagogija i populizam, ili, pak, nerazumijevanje. Traži se klasični neprijatelj, opasnost se i dalje vidi kao u vrijeme konvencionalnih ratova, kao da se živi u nekom drugom svijetu, a ne u ovom koji, više to nije metafora, zaista postaje jedno veliko selo, u kome, bilo će šta se da se dogodi, osobito ono ružno, ne ostavlja bez posljedica ni najudaljenije zemlje. Na kraju krajeva, svakodnevnne medijske informacije nas o tome uvjeravaju. Epidemijske bolesti, klimatske promjene, ekonomska kriza, makar da se začnu „na kraj svijeta“, eto ih, začas, i kod nas. Slušamo „savjete“ – Crna Gora treba da brani samo sebe, odnosno, sama samu sebe, njena vojska ne treba nikud da ide. A imali smo slučaj da je u vodama Somalije, prije dvije godine, zarobljen grčki brod na kome su bila i tri Crnogorca. Pirati, doduše, nijesu oteli naš brod, ali jesu naše ljude. Nije li, na neki način, „napadnuta“ i Crna Gora? I to se može sve više očekivati. Na kraju krajeva, Crna Gora već obnavlja svoju pomorsku flotu. Može li šutra i njen brod da bude otet? De su, dakle, granice bezbjednosti Crne Gore, na njenoj državnoj međi, ili mnogo dalje? I kakva koincidencija – u vodama Somalije, upravo kad je zarobljen brod i sa tri Crnogorca, u misiji „Atalanta“, koja se bori upravo protiv piratstva, služila su tri Crnogorca, dva na italijanskom, a jedan na grčkom brodu. Dakle, praktično opravdanje učešća Crne Gore u mirovnim misijama.

A upravo je često na meti opozicione kritike – šta će Crnogorci u Avganistanu, u drugim mirovnim misijama. Prije svega, zanemaruje se i jedna istorijska činjenica koja i dan-danas Crnoj Gori služi na ponos. Njeni vojnici, njih oko 80, upućeno je u mirovnu misiju još krajem 19. vijeka, 1897. godine, na Krit – da čuvaju mir među Grcima i Turcima. Prijedlog za slanje Crnogoraca na Krit knjazu Nikoli izložio je engleski ambasador na Cetinju Robert Kenedi. Knjaz je odmah prihvatio, procijenivši ogromni diplomatski značaj takve odluke. Ispratio je vojnike pozivom da se na Kritu ponašaju „junački i pošteno“. Tako je i bilo. I Grci i Turci su poštovali posredničku ulogu Crnogoraca, jer su bili nepristrasni, jednako su se odnosili prema obje zavađene strane. Knjaz Nikola je kritsku misiju svoje vojske uporedio sa „jednim najboljim bojem“ koji su Crnogorci vodili za oslobođenje od Turaka. Eto, taj knjaz, u ono vrijeme, bio je sasvim uvjeren da nacionalni interesi Crne Gore nijesu samo u ratovima, nego i u njenoj kooperativnosti sa drugim zemljama, i da se interes države može afirmisati i na takav način, učešćem u mirovnoj misiji.

A danas mnogi, nažalost, u Crnoj Gori ne razumiju takvu potrebu. Suštinski, danas je još izraženiji interes Crne Gore za participacijom u međunarodnim aktivnostima, u mirovnim, svakako. Mir i bezbjednost ne tiču se samo stanja na samim državnim granicama. I jedno i drugo čuvaju se i na dalekim prostorima. Koliko god se činilo, recimo, da je Avganistan daleko od Crne Gore i da je „na mjestu“ pitanje „šta će tamo naša vojska“, učešće Crnogoraca u ISAF misiji shvaćeno je, na svim relevantnim adresama u Evropi i svijetu, kao promišljen gest. Takvim učešćem Crna Gora se nikome ne dodvorava, ni samom NATO-u, već dokazuje da ima sve kapacitete aktivnog međunarodnog subjekta. U pokušaju omalovažavanja učešća VCG u misiji u Avganistanu ide se, čak, dotle da joj se zamjera što je pod komandom Njemaca ili, pak, što

„Avganistan brane sa Hrvatima“, kako to jedan ovdašnji list ističe u svom naslovu.

Mirovna misija Crnogoraca shvata se, maltene, kao služenje ovoj ili onoj vlasti, a ne kao politička misija države, kao manifestacija njenog ugleda i povjerenja u njene sposobnosti. Bivša SFRJ, recimo, u vrijeme svog najvišeg međunarodnog ugleda, održavala je, svojom vojskom, mir između Arapa i Jevreja. Misija, sama po sebi, znači poseban zadatak, ima značenje nacionalnog poslanstva. Nije to „usluga“ vlasti. Misija je uvijek namijenjena onima koji su u nevoljama, koji sami ne mogu da se izборе za mir, bezbjedan i dostojan život. Misija podrazumijeva, naravno, dobrovoljnost, ali i hrabrost, obučenost, pa, u nekom smislu, i „avanturizam“. A Crnogorci su, uostalom, uvijek u svijet odlazili bez straha. Čak i u davna vremena. Obretali su se u raznim stranim vojskama, neki u njima dostizali najviše činove.

Ne mali broj Crnogoraca bio je, naravno, u drugačijem istorijskom kontekstu i aranžmanu, ali i tada u svojevrsnoj misiji, doduše, ne mirovnoj, recimo, u Španiji, u godinama neposredno prije Drugog svjetskog rata, kada je u toj zemlji vođena međunarodna borba protiv fašizma. Španija je, u neku ruku, tada bila i politička i vojna „škola“ za kasniju konfrontaciju sa naci-fašizmom. Možda nije prećerivanje ako se, u nekom smislu, porede Španija i Avganistan. Crnogorski „španci“ su dobrim dijelom doprinijeli da se u Crnoj Gori razumije karakter fašizma. Oni su animirali omladinu, narod, da se pripremi za borbu s njim. Masovnost Trinaestojulskog ustanka 1941. godine ima veze i sa „misijom“ naših „španaca“. Savremeni crnogorski „avganistanaci“ će, nema sumnje, doprinijeti da se razumije opasnost ovog vremena – terorizam. Ne pobijedi li se terorizam u Avganistanu, sutra može geografski biti bliži i nama. Štaviše, terorizam, u određenom smislu, možemo uporediti sa nekadašnjim fašizmom, onim „starim“, klasičnim. Svijet se tada ujedinio, doduše, tek

kada je fašizam krenuo u otvorenu agresiju, ali bez široke evropske i svjetske koalicije nije se mogao pobijediti. Možda i terorizam traži takav stepen međunarodne kooperativnosti. Protiv naci-fašizma ujedinili su se kapitalistički Zapad i komunistički Sovjetski Savez, i to u vrijeme žestokog ideološkog suparništva. Danas, svakako, gotovo da nema ideoloških prepreka za savezništvo u borbi protiv terorizma. Učešće Crne Gore u ISAF misiji, po nekim elementima, mogli bismo podvesti i pod sintagmu antifašizma, u širem smislu. Ako ekstremni islamski fundamentalizam, „talibanizam“, terorizam, shvatimo kao „moderni“ fašizam, kao globalnu opasnost, nije li zajednička borba protiv njega neka vrsta savremenog „antifašizma“?

Još neke etikete

Pored toga što crnogorski „antinatovci“ rado posežu za Srbijom i Rusijom, kao razlozima da Crna Gora ne ulazi u NATO, i pored predrasuda prema toj Alijansi, o kojoj su shvatanja blokirana ideološkim i političkim stereotipima, na račun članstva u toj organizaciji iznose i druge tvrdnje. Da će NATO graditi vojne baze u Crnoj Gori, da će značiti gubitak suverenosti i „okupaciju“ zemlje, da ćemo voditi ratove za tuđi račun. NATO zvaničnici uporno uvjeravaju da je članstvo dobrovoljno, da se na Crnu Goru ne vrši pritisak da uđe u Alijansu. Crna Gora je dobrodošla u NATO, ali nije neophodna, napisao je, nedavno, u jednom domaćem listu, američki NATO - zvaničnik Dejmon Vilson. NATO, takođe, kaže on, ne traži vojne baze. Protiv navodnog gubitka suverenosti, na prvom mjestu se navodi odredba iz Osnivačkog sporazuma NATO-a da se u Alijansi sve odluke donose saglasnošću svih država-članica. Veći je gubitak suverenosti ulazak u Evropsku uniju, na čije se institucije prenosi znatan dio nadležnosti, doduše, uz političku verifikaciju u nacionalnim okvirima, dok se na NATO ne prenose izvorne

državne funkcije i nadležnosti. Upravo zbog toga se osporava insistiranje na održavanju referenduma, radi donošenja odluke o ulasku u NATO, na čemu uporno istrajava dio opozicije. Referendum je prije potreban za odluku o integraciji u Evropsku uniju.

Učešće u NATO nerijetko, se krsti i kao „okupacija“ zemlje. U pozadini takvih tvrdnji je ovakvo logiciranje – NATO je evroatlantski savez koji je formiran da bi se suprotstavio Sovjetskom Savezu, i komunizmu, da bi odbranio kapitalizam. Sada, kada nema komunizma, pravi se drugačija „procjena“ – to je „zapadna“ strategija, usmjerena protiv „Istoka“, a pošto iza nje, navodno, stoji Katolička crkva (a Turska je u NATO-u), NATO je „antipravoroslavni“. S obzirom na to da je okrenut protiv Rusije, samim tim, NATO je i „antislovenski“, a da je „antisrpski“, to je već dokazano bombardovanjem 1999. godine. Kad se sve sabere, dakle, NATO je i „anticrnogorski“.

Pod NATO-om se podrazumijeva nekakva nadnacionalna organizacija, osamostaljena u odnosu na zemlje-članice, kao autonomna svjetska sila, pri čemu se zaboravlja na osnovnu činjenicu – da NATO i nema svoje posebne operativne snage. Ima ih samo onda, ako, i kada, zemlje-članice odluče da ih formiraju – i to na određeno vrijeme i za određenu mirovnu misiju. Teza o „okupaciji“ posebno se nastoji poduprijeti doživljajem NATO-a kao „amerikanizovane“ međunarodne organizacije. Činjenica je da SAD daju najveći, i materijalni i vojni, doprinos NATO-u. Problem je, međutim, taj što javno mnjenje u svijetu, dobrim dijelom, doživljava SAD na određeni način, bilo zbog njihove moći i objektivno naglašene uloge u međunarodnim poslovima, bilo zbog toga što se sam NATO, ipak, nije dovoljno potrudio da se „deza-merikanizuje“, odnosno, da bolje, potpunije, predstavi strukturu svojih unutrašnjih odnosa, konkretno, ulogu drugih zemalja.

Uz tezu o „okupaciji“ ponekad ide i pitanje – zar treba da nas brani NATO, taj „antipravoroslavi“, „antislovenski“, „antiruski“,

„antisrpski“ blok. Ne. Crna Gora će se uvijek, kao i do sada, braniti sama. Svojom politikom, svojim potencijalima, svojom vojskom. Naravno, integrisana u evroatlantske strukture. Ništa joj neće biti poklonjeno. Uostalom današnji svijet je veoma komercijalizovan, u svakom pogledu. Jednostavno rečeno, niko nikome ništa ne daje na crne oči. Važno je shvatiti prirodu savremenih međunarodnih odnosa i prilika, prihvatiti osnovna pravila ponašanja u njima, institucionalno se uključiti u svjetske poslove i sve to iskoristiti za svoje sopstvene nacionalne i državne interese, a obaveze prema svijetu primjeriti svojim objektivnim mogućnostima.

Sa nekih populističkih tribina (čak i na uličnim bilbordima) slušamo ocjene da ulazak u NATO znači učešće u ratovima, i to tuđim. „Ne u NATO, ne u rat“, piše na bilbordima. To što se rat veže za NATO, najvjerovatnije, proizlazi iz činjenice da se Alijansa vojnim akcijama uključuje u rješavanje situacije u kriznim i konfliktnim zemljama i regionima, ali ne uvijek sa uvjerljivom „političkom podlogom“, a to ostavlja nedoumice – šta je, zapravo, stvarni interes u konkretnim vojnim intervencijama. Ipak, u tom se kontekstu marginalizuje stvarna opasnost od krize u pojedinim zemljama i područjima, posebno u onima gdje se manifestuju terorističke aktivnosti.

Bezbjednost države – prvi razlog za NATO - članstvo

Samim tim što je postala suverena država, Crnoj Gori su automatski pripala određena prava u međunarodnoj zajednici, koja se tiču, prije svega, članstva u njenim institucijama. Članstvo sobom nosi ne samo puku promociju imena države u svjetskoj komunikaciji i saradnji, i to u diplomatiji, ekonomiji, sportu, u svim oblastima, nego i konkretne mogućnosti ostvarivanja i određenih materijalnih benefita. Suverenost i formalno članstvo u svjetskoj zajednici, svakako, podrazumijevaju i prihvatanje

određenih obaveza. U prvom redu, to se odnosi na obavezu da se podijeli odgovornost za mir i druge vrijednosti čovječanstva. Otuda su neshvatljiva, nerealna, ona tumačenja u Crnoj Gori, čiji zagovornici kažu – ne u mirovne misije, šta će nama „petlja-nje“ u Avganistanu, itd.

Terorizam je, valjda je to danas vrlo jasno, opšta opasnost svijeta. To je, moglo bi se reći, neformalno objavljeni rat čitavom miroljubivom, demokratskom svijetu. Bombaški napadi u Londonu, Madridu, Rimu, Moskvi, Njujorku, Vašingtonu, Bombaju, a da ne pominjemo ono što se dešava u samom Avganistanu, Iraku ili Jemenu, više su nego uvjerljiv dokaz o globalnosti terorizma. Svijet je gotovo zaboravio na opasnost nuklearnog rata. Nuklearne bombe su danas, takoreći, u sjenci „bombica“ kojima se opasavaju mladi fanatici i kojima, s vremena na vrijeme, izazivaju male „Hirošime“. Nuklearna bomba je, u neku ruku, predvidiva opasnost, ako se tako može reći, odgođena, buduća, potencijalna, opasnost. A kada će, i đe će, zapuca-ti terorističke bombe – nikad se ne zna. Mogu već danas, sutra – o tome odlučuju sami teroristi, njihove vođe, a oni su van svake kontrole – i nacionalne i međunarodne. Htjeli, ne htjeli, i velike sile, Ameriku i Rusiju, kao da je danas više zbližila opasnost od terorizma nego od nuklearnog rata. Štaviše, upravo te zemlje imaju više razloga nego druge da se boje terorizma, ali ni male zemlje nijesu pošteđene. Ne moraju one same biti direktna meta terorista. Teroristička aktivnost, bilo đe u svijetu, ugrožava mir, stabilnost, svjetsku ekonomiju. Posljedice toga pogađaju i ekonomije malih zemalja. Upravo, NATO je danas jedini raspoloživi institucionalni model, mehanizam, za borbu s terorizmom. Vašington bi Rusiju trebalo (i mogao) da uvjeri u to, a Rusija bi trebalo da prestane sa prijekorima, opomenama, pa i prijetnjama, zemljama koje namjeravaju da postanu članice te Alijanse.

U zalaganju za članstvo Crne Gore u NATO-u, naravno navodi se i opasnost od terorizma, ali, čini se, nedovoljno odlučno.

Čak, nasuprot tome, nerijetko se ističe da učešćem u mirovnim misijama, Crna Gora „provocira“ teroriste koji bi se, kako se upozorava, u znak odmazde, mogli pojaviti i na njenom prostoru. Realno posmatrajući, takav rezon nije sasvim bez osnova. Ipak, država ne može apstinirati od participacije u međunarodnim poslovima, pa i onim rizičnim, iz straha od posljedica. Akteri komunikacijske strategije o evroatlantskim integracijama, takođe, ponavljaju, uglavnom uopšteno, da NATO - članstvo donosi benefite i za nacionalnu ekonomiju. Pozivaju se na zemlje koje su tek ušle u Alijansu, a u kojima je, kako se navodi, poraslo učešće stranih investicija u razvoju domaće privrede.

Ipak, treba biti otvoren. Prvi i glavni razlog zašto Crna Gora treba da postane članica NATO-a je njena bezbjednost, očuvanje njenog suvereniteta, državnog statusa i teritorijalnog integriteta. To se ne ističe dovoljno jasno i glasno. Više se stidljivo nagovještava. Postoje dva razloga nedovoljnog potenciranja upravo tog razloga. Prvo, Crna Gora je u mnogo čemu još društvo sa stereotipnim pogledima na njenu istoriju, tradiciju. Ova ocjena mogla bi da važi naročito za shvatanje istorije odnosa Crne Gore sa drugim državama, naravno, prije svega, sa Rusijom i Srbijom. U tom smislu, shvatanja u Crnoj Gori su, takoreći, okamenjena, državno savezništvo se poima po modelu 19. vijeka. Naš čovjek se, reklo bi se, posebno u spoljnoj politici, teško „otvara“ za nove procjene, podatke, činjenice, za promjene, za nove razloge. Drži se stereotipa – o „starim prijateljima“, o „bratskim narodima“ i državama. Mnogi neće ni da čuju za drugačiju, drugu, priču od one koju su slušali od svojih dedova i očeva, koja im se decenijama nudila kroz (često tuđu) historiografiju, kroz usmeno predanje, na razne načine, a najčešće sa osnovnom porukom – Crna Gora je mala i uvijek treba da ima nekog „velikog brata“ na koga se treba osloniti, koga treba slijediti, pa, bogami, i slušati. Otuda one floskule o Rusiji i Srbiji.

Dio opozicije, ali se to koristi i u široj javnosti, stalno nas uvjerava da se ne treba odvajati od tih zemalja, da su one garancija naše bezbjednosti. To i jeste jedan od razloga zašto sporo raste podrška javnosti za NATO - članstvo Crne Gore. Na osnovu takve, stereotipima opterećene memorije, iz takvog mentalitetnog supstrata proizlazi jedna objektivna okolnost koja utiče na „zatvorenost“ domaćeg javnog mnjenja prema potpunijem sagledavanju drugih mogućnosti savezništva Crne Gore u savremenom svijetu, pa i kroz njeno članstvo u NATO-u. Shvatanje uloge NATO-a, naravno, konzervirano je i novijim ideološkim predrasudama, onim iz vremena blokovske podjele Evrope i bivše SFRJ. Obje te okolnosti blokiraju, reklo bi se, čak i dobar dio opozicionih političara, da na nov način, u skladu sa današnjom međunarodnom realnošću, razmatraju spoljno-političku poziciju Crne Gore, njene bezbjednosne interese i potrebe novih vidova saradnje i savezništva sa drugim zemljama.

Pogledi na ulogu NATO-a, a naročito na članstvo Crne Gore u njemu, nose pečat i nedovoljnog nacionalnog senzibiliteta prema pitanjima bezbjednosti i odbrane države u savremenim uslovima. Sigurno je – Crnogorci su spremni, „ako zatreba“ da stanu na „branik domovine“, na njene granice. Naš sopstveni nacionalni patriotizam još ima elemente onog „ko je vitez...“, iako moderno vrijeme traži i drugačiji pristup. Potrebna je druga vrsta „patriotizma“ – racionalno, promišljeno, hladno, dugoročno sagledavanje i razumijevanje strateške pozicije zemlje, njenih interesa, „pametno“ čuvanje države u miru. Naravno, na osnovu toga definisanje interesa kroz konkretne odluke o savezništvu u ovo vrijeme, o „vezivanju“ države za one zemlje i međunarodne saveze koji nam daju najbolje garancije da ćemo imati mir, stabilnost, da ćemo moći da gradimo prosperitetno društvo, da ćemo, zašto ne, moći da sačuvamo državu, koju smo, svjedoci smo, više puta, tako lako, gubili, našim nesnalaženjem, pa i naivnošću u pogledima na savezništvo, ali

i „izdajom“ naših „saveznika“, te žrtvovanjem od strane najjuticajnijih zemalja svijeta.

Treba biti, dakle, sasvim otvoren. Upravo su Crnogorci iskusili da jednom stečena država, čak ni onda kada je bila saveznik velikih zemalja, recimo, u Prvom svjetskom ratu, nije sama po sebi jednom zauvijek osigurana. Ni ova Crna Gora koju smo dobili na referendumu, uz visoke standarde koje je postavila međunarodna zajednica, bez obzira na punu legalnost odluke i visok stepen legitimnosti obnove suverenosti, nije apsolutno obezbijeđena od moguće destrukcije, jer, pored toga što ima protivnike „kod kuće“, ima i u svom okruženju one koji gaje pri-tajenu, a nekad i otvorenu, nadu da će, uprkos referendumu, jednog dana opet promijeniti status, da će postati dio nekih drugih državnih aranžmana.

Ako Crna Gora uđe u NATO, a Alijansa ostane dosljedna principima unutrašnje organizacije, odnos među članicama i njihovoj ulozi u tom savezu, onda će, nema sumnje, članstvo biti najbolja garancija da se sa našom državom više neće dogoditi ono što je doživjela 1918. godine, kada je likvidirana. Razumije se, sudbina države najviše zavisi od njenih građana, ali Crna Gora je i u tom pogledu specifična. Znatno broj njenih stanovnika, 45 odsto, na referendumu se izjasnio protiv nezavisnosti države. Referendumska podjela kao da i dalje traje, izgleda, bez porasta podrške suverenosti. Evo, i nakon šest godina od postizanja nezavisnosti, mogli smo pročitati poruke iz dijela opozicije – da je postreferendumski period pokazao da je „nezavisnost besmislica“. Kolikogod izgledalo apsurdno, neprijatno, pa i „nepatriotski“, ako hoćemo da budemo iskreni – NATO - članstvo nam je potrebno da sačuva Crnu Goru i od nas samih. Od snaga koje, već sad, pokušavaju da, recimo, „korekcijom“ državnih simbola, zapravo, ponište odluku o nezavisnosti. Svakako, „očuvanje“ države u NATO ima i širi smisao – članstvo će nas naćerati na drugaćije ponašanje, na primjenu standarda u politici,

ekonomiji, koji će značiti snažniju demokratiju, jačanje vladavine prava i biznis sa manje, ili bez, korupcije i dekriminalizaciju društva u cjelini.

Balkan, Balkan, ovo je Balkan

Pored globalnih, naših unutrašnjih, i regionalni razlozi, možda i najviše, opominju nas na istinu – bezbjednost država, i njihovih građana, osobito u nekim regionima, na Balkanu ponajprije, veća je, potpunija je ako je zemlja dio sistema kooperativne bezbjednosti i kolektivne odbrane. Balkanski region, po svemu onome što se u njemu dešava, najbolje, najuvjerljivije, najdirektnije, potkrepljuje tu logiku. Rekao bih, naročito, kad je Crna Gora u pitanju. Ponekad pomislimo – pa nije ni Balkan ono što je bio, a da se, štaviše, prećeruje sa onom davnašnjom krilaticom – Balkan je bure baruta. Ali, taman kad počne da snaži optimizam u tom pogledu, dogodi se nešto što nam nadu rasprši. Balkanska iskustva su toliko nepovoljna, tragična, a Crna Gora je to posebno iskusila, da nas drže, moglo bi se reći, u nekom stalnom strahu, čak i od ideja koje su „normalne“ u drugim regionima Evrope.

Recimo, ideje o regionalizaciji su nešto što se nudi kao jedan od evropskih standarda. Te ideje su stigle i na Balkan. Mada njihova realizacija niđe ne ide glatko, ovđe ima razloga da se zazi-re od njih.

Balkanske priče o regionalizaciji, osim dobre namjere, ruku na srce, uglavnom, potencijalno nose i mogućnost njihove balkanizacije, možda, i zloupotrebe. Ideja o autonomiji bivšeg Sandžaka, bar u interpretaciji njenih promotera u Novom Pazaru, prije svega, ipak nas opominje da ovđe, na Balkanu, još nije sve „pospremljeno“, odnosno, da postoje namjere daljeg

„uređivanja“ našeg regiona, ili, što je za Crnu Goru važnije, njenog bližeg okruženja. Sandžak, opstajanje nacionalizma u Srbiji, u odnosu na Crnu Goru posebno, čak nemirenje sa njenom suverenosti, zatim, nestabilna i nefunkcionalna Bosna i Hercegovina, sa otvorenim prijetnjama srpskog entiteta da je napusti, bosanskom i hrvatskom nacionalnom zajednicom koja ni sama nije pouzdan saveznik jedinstvene BiH i tendencijom „državotvorne“ islamizacije Sarajeva, odnosno, jačanja muslimanskog entiteta Bosne, kao, i ipak još ne sasvim, zatvoreno pitanje Kosova, te rovita situacija u Makedoniji, su neuralgična područja u neposrednom susjedstvu Crne Gore. Nikad se ne zna, ovde na Balkanu, šta se može desiti. Na Balkanu, uprkos novom, realnijem, geo-političkom redizajniranju regiona, ipak, nijesu zatrpana sva izvorišta „podzemnih voda“ koje, u ovom ili onom spletu okolnosti, mogu lako podriti stabilnost ovog regiona.

I može li Crna Gora, u takvom okruženju, biti spokojna? Ne. I nije sasvim bezbjedna. Biće, svakako, spokojnija, sigurnija, ako postane dio kolektivnog sistema odbrane, a od NATO-a sada nema pouzdanijeg modela. Nema nikakvog drugog međudržavnog modela. Bilateralna savezništva danas nijesu od velike pomoći. Samo multilateralni savezi, ako su zasnovani na iskrenosti i čistim principima, mogu garantovati bezbjednost njihovih članica. Apsolutne bezbjednosti, naravno, nema. Ni sa NATO - članstvom. Ne treba ni u tom pogledu gajiti velike iluzije. Štaviše, Crna Gora, u krajnjem, s obzirom na sopstveno istorijsko iskustvo, ne treba nikome bezrezervno da vjeruje. Treba da se najviše osloni na samu sebe, na svoje procjene. Naravno, i na sopstvenu odbranu. Članstvom u NATO, ona i ne prenosi svoju odbranu na Alijansu. Neće NATO braniti Crnu Goru, nego NATO sa Crnom Gorom u njemu.

Samo u NATO-u Crna Gora može biti spokojnija. Tako je – spokojnija, a ne sasvim spokojna. A to je dovoljan razlog da uđe u Alijansu. To je za nju imperativna potreba. I ne treba bježati da se to otvoreno kaže, šta god da o tome ko mislio. I cijelo društvo treba tome da se posveti, jer u NATO ne ulazi samo Vojska Crne Gore, ne ulazi samo Ministarstvo odbrane, ni samo Vlada, ni samo država. NATO - članstvo nije samo formalizovana odluka o prijemu zemlje u Alijansu. To je novi model ponašanja, novi sistem funkcionisanja države i društva.